

PESTI SÓLET

A DOHÁNY UTCAI KÖRZET LAPJA

FACEBOOK.COM/PESTISOLET

Kántor Péter és Jónás Tamás versei

14., 6. oldal

Majdnem hétköznapi történet

17. oldal

KETTŐSLÁTÁS

A RABBI ÉS A PROFESSZOR

Talán akadnak, akik szerint a kettőslátás nem jó. Sőt. Nos, ők azok, akik nem ismerik a mi kettőslátásunkat. Ugyanis, akik hétről hétre velünk tartanak csütörtökönként délután hattól, azok már alig várják ezt a Kettőslátást, amikor rabbink, Frölich Róbert és Gábor György, az OR-ZSE professzora beszélget a Tanakh fejezeteiről, szépen, komótosan, alaposan, Dési János moderálásával. Bő bő három éve vágunk bele, s már a Bírak könyvének tartunk. Nem sietünk sehova – igyekszünk alaposan megbeszélni mindazt, ami egy-egy szöveghelyről eszünkbe jut. Kultúrtörténet, festmények, szobrok, régészeti leletek, regények és filmek idéződnek fel, aztán gondolatok arról például, hogy a keresztény hagyományokban minderről mit gondolnak. Biblia trip közösen, hétről hétre.

Kettőslátás, mert miként látja egy rabbi és miként egy vallásfilozófus? Akik velünk tartanak persze már megtapasztalták, időnként ez nem is kettőslátás. Legfeljebb, ha másfeles – mert nagyon sok dolgot hasonlóan látnak.

Az előadók úgy tűnik, kifejezetten élvezik ezeket a párbeszédet, egymást inspirálják, segítik a gondolkodásban – s kialakult egy olyan törzsközönség, amelyik kifejezetten addiktív lett, hétről hétre várja ezt a sorozatot. Kiváló azoknak, akik nagyon sokat tudnak ezekről a szövegekről, és kiváló azoknak, akik most akarnak minél többet megtudni, megérteni a bibliai történetekből

**Online a Zoomon lehet
hozzánk csatlakozni:
389 906 7799-es kóddal,
a jelszó: dohany**

A TARTALOMBÓL

Kerényi Kata: Hol ebédelt szerdánként József Attila?	3
Jónás Tamás	6
Bruck Irma: Az amszterdami pogrom	8
Deutsch Andor: A Teleki titkai	10
Záhonyi Enikő: A folyami költő, Kántor Péter zsidósága	14
Nagy Gabi: Majdnem hétköznapi történet	17
Tardos János: Falusi történet arról, ki a zsidó most	20
Jánossy Lajos: Itt élet II.	20
Király Kinga Júlia: "Az étkezési kultúra számomra közel áll a nyelvészethez"	23
Bodrogi Fűszeres Eszter: Mit ettek a pesti zsidók száz éve?	27

IMPRESSZUM

Pesti Sólet • A Dohány utcai körzet lapja • Címlapfotó: Jeruzsálem, a könyv népe – Dési János
Felelős kiadó: A Dohány Utcai Templomkörzet felelős elöljárója
Főszerkesztő: Dési János • email: pestisolet.lap@gmail.com • Megjelenik kéthavonta
Készült az Alapítvány a Dohány utcai Zsinagógaért támogatásával
Tördelés: Borgis-Prin Bt. • Nyomtatta a DePress Kft

Hol ebédelte szerdánként József Attila?

Tardos-Taussig Ármin vendégkönyvei egy nagyszerű kötetben

A művész kitért ajtaja címmel jelent meg idén egy különleges könyv a Szegedi Zsidó Hitközség gondozásában. A kötet olyan nézőpontból mutatja be az 1920-30-as évek kulturális életét Szegeden, amire eddig még nem volt példa: egy – illetve, hogy pontosak legyünk, öt – vendégkönyv bejegyzéseinek keretében. Tardos-Taussig Ármin (1874-1936) mérnök, formatervező, grafikus Temesváron született, később Szegeden élt és alkotott. Múterme - Kelemen utcai lakásának oldalában - nyitva állt az akkori művészvilág képviselői előtt. 1917-től vendégkönyveket kezdett vezetni: ha jelesebb látogató érkezett a műterembe, Tardos-Taussig odatoalta elé a könyvet, hogy jegyezzen bele valamit. Összesen 1500 oldalnyi anyag gyűlt össze így az évek során, amelyeket most egy lelkes kutatócsoport szerkesztett a mai olvasó számára igazán élvezetes olvasmányt nyújtó kötetbe. A könyv budapesti bemutatója az ORZSE könyvtárban volt november 7-én: itt találkozhatunk az érdeklődők a szerkesztőkkel, akik sok mindent elárultak a megjelenést megelőző többéves háttérmunkáról is.

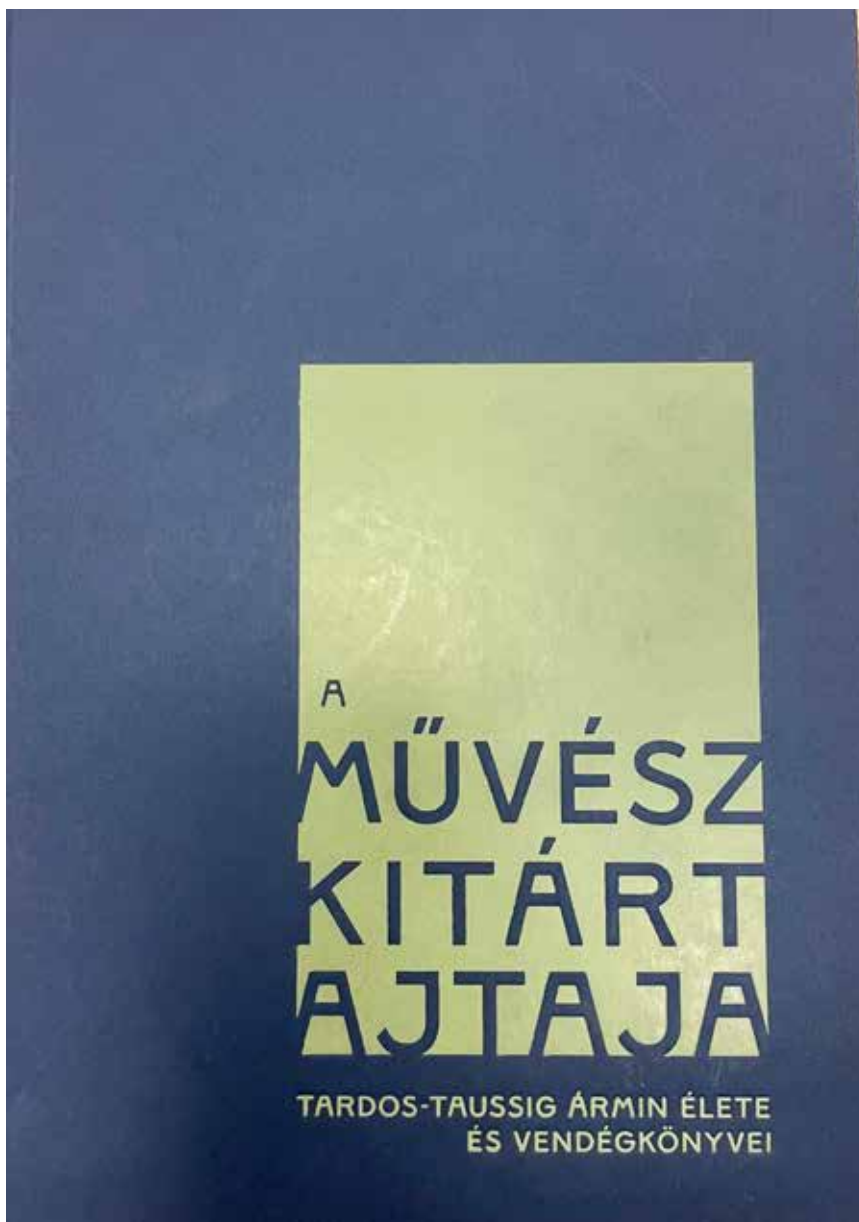
Annak, hogy honnan és hogyan kerültek elő ezek a könyvecskék, külön története van.

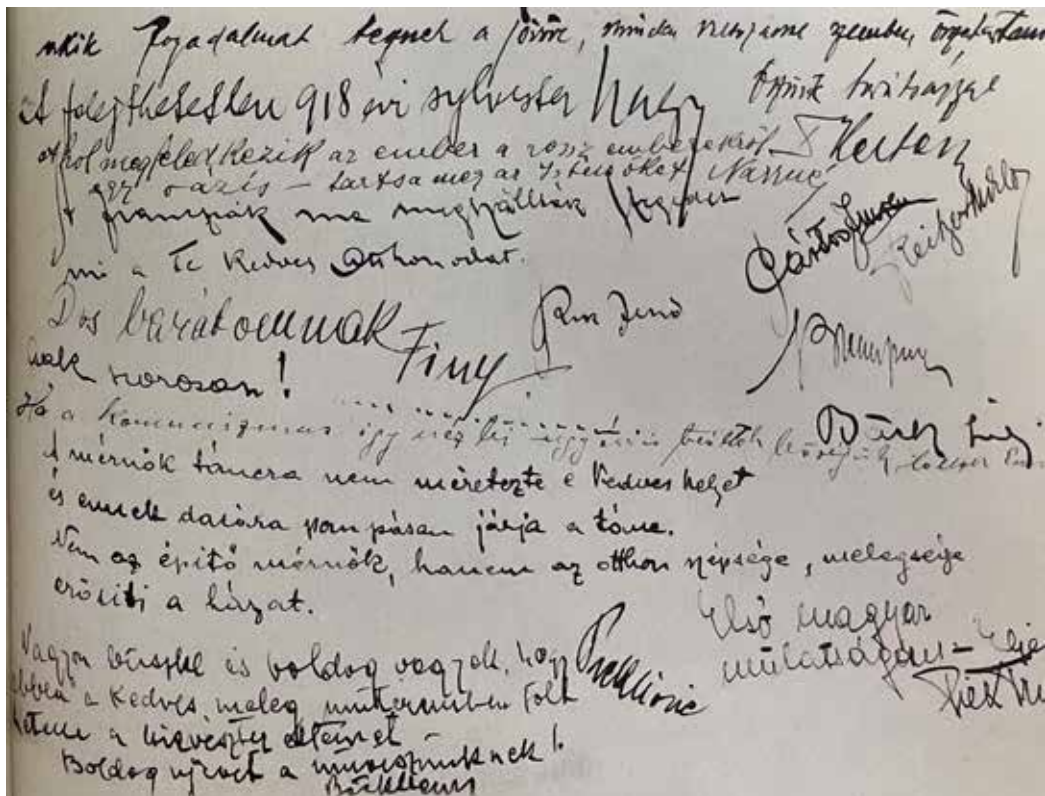
Frauhammer Krisztina etnográfus, a kötet főszerkesztője, így mesélt erről a könyvbemutatón:

„Néprajzkutató vagyok, de jelenleg a szegedi zsidó hitközség levéltárában dolgozom. Sok-sok évvel ezelőtt volt egy európai uniós projektünk, ahol az volt a feladat, hogy Szeged rejtett zsidó örökségét próbáljuk meg valahogyan láthatóvá tenni. Nekem az a munka jutott a projekten belül, hogy ehhez háttérkutatásokat végezzek. Ahogy egyre mélyebbre ástam, feltűnt, milyen gyakran bukkan fel Tardos-Taussig Ármin neve. Az ő nevéhez fűződnek a szegedi zsinagógában látható feliratok látványtervei, de világháborús emlékműveket is tervezett. Ahogy szembesültem vele, milyen fontos része volt a város életének, elhatároztuk, hogy kicsit jobban utánajárunk,

hogyan is élte az életét. Felkerestük a sírját is a zsidó temetőben. Ahogy letisztogattuk a borostyánt a sírkőről, észrevettünk az ő neve alatt egy másikat is: Taussig Árminné Pollák Lili, nyugszik Hollywoodban.”

De hogy kerül egy szegedi nő Hollywoodba? Frauhammer Krisztina és munkatársai elkezdtek felgöngyölni a Tardos-Taussig család történetét. Kiderült, hogy Ármin és Pollák Lili lánya, Ellike nem kisebb hírességhez ment feleségül, mint Gáspár Béla vegyészhez, aki a róla elnevezett gasparcolor technikával a színes film atyjaként vonult be a történelembe.

A felfedezésnek köszönhetően Gáspár bejárta a világot: élt Berlinben, Londonban, Brüsszelben, míg végül eljutott a filmgyártás központjába, Hollywoodba, természetesen a feleségével együtt. A vészkorszak után a mama kiköltözött Ellikéhez Amerikába, így került a sírra ez a felirat.

A történetnek azonban itt még nem volt vége. Frauhammer Krisztina így emlékezett vissza:

„A projekt folytatásaként elkezdtünk olyan családokról kiállításokat csinálni Szegeden, akik ma már nem élnek ott, vagy csak alig ismertek, mégis nagyon izgalmas a pályájuk. Így került újra képbe a Taussig család. Ismét felvettük a kutatás fonalát. Több irodalomtörténeti munka is említi, hogy Tardos-Taussig Árminnak volt egy műterme, ahol rengetegen megfordultak: József Attila, Juhász Gyula, Molnár Ferenc, Rapaport Samu és még sorolhatnánk. Tardos-Taussig vendégkönyveket tett ki a műteremben, amelyekbe bejegyzéseket írtak a látogatók. A könyvek, úgy tudtuk, Amerikába kerültek, Taussig fiához. Egy teljes nyaram ment rá, hogy kikutassam, hol le-

hetnek most. Kiderült, hogy a fiú és az unoka már nem élnek, a vendégkönyvekről senki nem tudott semmit. Már-már feladtuk a küzdelmet, amikor rájöttünk, hogy van még egy irány: Temesvár. Felkerestük az ottani zsidó hitközség vezetőjét, ő pedig ismert egy Taussig leszármazottat, Taussig Veronikát, aki Bécsben él. Írtunk neki, ő azonnal válaszolt, hogy vannak adatai a családról, hívjuk fel, de mindenképpen videóbeszélgetés formájában, hogy lássuk is egymást, mert néhány dolgot szeretne megmutatni. Elindult a videóhívás. Veronika azt mondta, hogy nem nagyon tud magyarul, de megmutatja, hogy mi van a szekrényében, mert az amerikai Taussig-leszármazottak

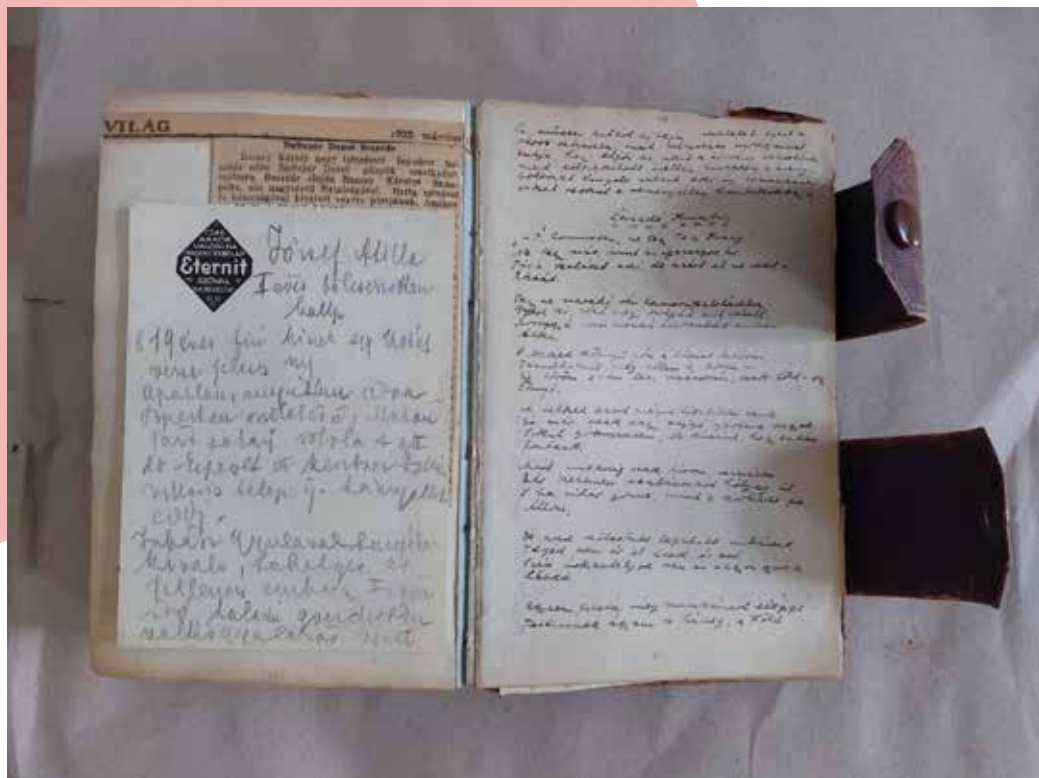
valami miatt nála deponálták apuka teljes hagyatékát, hátha van benne olyasmi, ami minket érdekelhet. Kinyitotta a szekrényt, és ott lapultak sok minden egyéb mellett a vendégkönyvek is. Öt bőrkötéses napló! Veronika és családja rendszeresen utaztak át Szegeden, így két hét múlva a kezünkbe is foghattuk a köteteket. Ki-

nyitottuk, és egyik ámulatból estünk a másikba, mert tényleg ott volt József Attila, és nemcsak egyszer írt a naplóba, hanem többször is; és még sokan mások. Úgy éreztük, hogy az anyag gazdagsága, és maga ez az izgalmas, kalandos történet mindenképpen azt kívánja, hogy ebből mutassunk meg valamit a nagyközönségnek is.

A vendégkönyvekben a bejegyzések mellett sok kiegészítő dokumentum is szerepelt: beragasztott újságkivágások, lapszéli jegyzetek, kisebb grafikák, fotók. Akkoriban, a 20. század első felében vendégkönyvet vezetni nagy divat volt, de Tardos-Taussig sokkal alaposabb volt annál, mint hogy csak aláírasson a látogatóival néhány lapot. Vissza-visszanyúlt a bejegyzésekhez a későbbiekben is, újságcikkeket ragasztott be melléjük, utólag is jegyzetekkel látta el a látogatók írásait. József Attilához egy helyütt például később odaírta: „ez volt az utolsó látogatása Szegeden”. Amellett, hogy igyekezett pontos krónikása lenni korának, Tardos-Taussig akaratlanul is sok mindent megmutat saját személyiségéből a vendégkönyveken keresztül. Szintén József Attila egyik bejegyzése végén a dátum mellett ez olvasható: „szerda, ebédnap”. József Attila ugyanis ekkoriban magyar-francia szakon tanult a szegedi egyetemen, és naponta valaki más vállalta az ebédtetését a tehetősebb kultúrapártolók közül. Szerdánként a Tardos-Taussig családon volt a sor. Vagy egy másik, ezzel kicsit ellentétben álló példa: Móra Ferenc bejegyzéséből, illetve a később csatolt mellékletekből jól látszik, hogy Tardos-Taussig és Móra milyen hűvösen, szűkszavúan kommunikálnak egymással. Móra hivatalos meghívókat küldött, amiket Taussig beragasztgatott a naplóba. Ebből valószínűsíthető, hogy kölcsönösen elismerték, de nem kedvelték egymást.

A művész kitárt ajtaja közel 250 oldal: ennyibe természetesen nem lehetett az ötkötetnyi eredeti anyag egészét belesűriteni. Annak, akinek kedve támad böngészni a teljes hagyatékban, erre akár online is lehetősége nyílik a Somogyi Károly Megyei Könyvtár honlapján keresztül elérhető digitalizált tartalomként.

De a gondos és érzékeny szerkesztői munkának köszönhetően az elkészült könyv így is kerek egész. Az elején megismerkedhetünk Tardos-Taussig Árminnal, megtudhatjuk, ki volt ő, hogyan élt és alkotott, mi volt a szerepe a város életében, és hogyan viszonyult saját zsidóságához. A Szegedről szóló fejezet segít az olvasónak, hogy belehelyezkedjen abba a miliőbe, amelyben a vendégkönyvekbe író jeles személyiségek éltek. A könyv további részében tematikusan csoportosítva olvashatók a vendégkönyv bejegyzései és a hozzájuk kapcsolódó háttértörténetek. A képzőművészetről szóló rész Szabó Tamás, az irodalomra fókuszáló fejezet Bíró Balogh Tamás munkája; a színházról szóló fejezetet Szabó Tamás, a zenét Maczelka Noémi és Marosvári Borbála, a politikával foglalkozót pedig Zeman Ferenc jegyzi.

Tardos-Taussig Ármint vendégkönyvein keresztül egy időkapu nyílik meg, amelyen át beléphetünk a két világháború közötti Szeged világába, és egy nagyon személyes nézőpontból nézhetjük, hogyan élte az életét, alakította kapcsolati hálóját a kor kulturális, művészeti, tudományos és gazdasági elitje. Az egyik vendégkönyv belső borítójára Taussig az egykori miniszterelnök, Vass József utolsó szavait jegyezte fel mottóként:

„Mi mindnyájan elpusztulhatunk. Elmúlnak itt ezek a karok és én nem leszek már és ti sem lesztek. Semmi sem marad meg, csak az amit alkottunk, ami hirdeti majd az utókornak, hogy voltunk és éltünk, és nem hiába éltünk.”

A művész kitárt ajtaja

Tardos-Taussig Ármint élete és vendégkönyvei
Szegedi Zsidó Hitközség, 2024.

Kerényi Kata

Jónás Tamás versei a Sóletnek

Jónás Tamás a kortárs magyar költészet egyik igen fontos szereplője – ha verseit olvasom, mindig az az érzésem, én ezt már ismerem valahonnan. Nem, nem ismerem, de olyan ez a hang, amit szeretnék ismerni, újra és újra hallani, elolvasni. Megtiszteltetés a Pesti Sólet számára, hogy Jónás verset adott nekünk, olyat is, ami eddig még nem jelent meg. Köszönjük és büszkék vagyunk rá.

Jónás Tamás (Ózd, 1973. március 14. –) cigány származású magyar költő, író, programozó.

„A költészet nálam tanult magatartás, magamtól nem beszélnék így, hiába beszélem jól. A próza az én nyelvem”

Nehéz gyermekkorra volt. 4 éves koráig Csernelyben élt, majd intézetbe került testvéreivel együtt. 6 éves volt, amikor visszakerült szüleihez, majd Szombathelyre költöztek. Eleinte tévészerelő vagy pincér szeretett volna lenni. Végül gimnáziumba írárták. 16 éves kora óta jelennek meg versei. A dokk.hu mindenki által írható internetes irodalmi portál alapító szerkesztője. Több kötet szerkesztője. Az Amaro Drom és a Rádió C munkatársa volt. 22 évesen adta ki Cigányidők címmel írt önéletrajzi regényét, melyben a kora gyermekora történéseit próbálja feldolgozni.

Nem szeretek cigány lenni, mert olyan, mint egy gyógyíthatatlan betegség. Amikor verset írok vagy költészetet csinállok, ideig-óráig sikerül erről a géntényről megfeledkeznem.

Úgy érzem, műveletlen és izgága vagyok. Mindkettő hasznos dolog. Amikor az emberek magukról írnak, általában a sikereiket emlegetik. Én nem érzem magam azonosnak a sikereimmel. Van viszont két kudarcom, azokra büszke vagyok, mindkettő fiú. Irigylem is őket, mert ők úgy tudnak szeretni, ahogy én szerettem volna egész életemben. Úgy érzem, a világ a szeretet története.

– Jónás Tamás

Felsőfokú tanulmányait a győri Széchenyi István Műszaki Főiskolán, az ELTE magyar–szanszkrit szakán és A Tan Kapuja Buddhista Főiskolán végezte; diplomát nem szerzett. Programozóként is dolgozik: játékprogramként a Demokrácia internetes játék fűződik a nevéhez, melyben a játékosok országot, foglalkozást választhatnak, és közösen segíthetik az állam fellendülését. 2002-ben Esterházy Péter adományozta Herder-ösztöndíjjal egy évet Bécsben töltött. A Szépírók Társasága szakmai és érdekvédelmi szövetség tagja.

(Wikipedia szócikk)

Jónás Tamás versei a Pesti Sóletnek

ÓSZÖVETSÉG

Olyan sikerben dagonyáztam,
amiben mindenki veszít.
Örömmel, meghitt zsarolással:
nem mindig, csakis rend szerint.
Legjobb ízlésem idegen volt:
vacakká szerettem magam.
Félpályán rúg a türelem gólt:
boldogságom magyartalan.

Akik öleltek, elkerültek:
finom az íze, sorsa torz.
Szeretni engem ócska büntett,
jobban megy, hogyha mást karolsz.

Levegőnél is könnyebb lelket
víznél nehezebb test ereszt:
valaki órák óta csenget.
Rozsdásodik a fémkereszt.

A 10. SOR

Az első tercinában állok én már.
A második sorát bogozgatom.
Kilenc tizenegyed letelt, mi még vár,
a teljes harmadának súlya nyom.

Halottka lett anyuska és apuska,
de két leány, de két fiú ragyog.

Az apjuk már talán szeretni lusta,
ha lesz bajuk, csak ez legyen nagyobb.

Kevés virágot illetem, s az őszben
az összes álmos, árva szirma hull.
Remény, ha csábított, hamar legyőztem,
alig maradt belőle írmagul:

szabálytalan maradhatok talán
a szívhalál borittas oldalán.

ÚJ EMMAUSZI

Maradj velünk, régen megesteledett.
Üres felhő állong otthonunk felett.
Kétségbeesésünk mély kutakat ás.
Kutyaugatásra farkasugatás.

Tekintetünk, szívünk megüresedett.
Terebélyesednek rajtunk a sebek.
Szerető szavunknak zöreje maradt.
Újra arra kérünk, kínáld magadat.

Maradj velünk, hiszen sötét este lett.
Hallgass velünk kicsit jóslatok helyett.
Te is, mi is, tudjuk, vesztesek leszünk.
Közeledik, mi már egyszer messze tűnt.

Újabb áldozat kell, még több messiás.
Rajtad kívül nem akar azonban veszni más.

Pápai Gábor rajza

Az amszterdami pogrom

Az elmúlt évtized magyarországi stadionépítési láza eredményeként nagy a választék az izraeli labdarúgó válogatott számára, hol Debrecenben, hol Felcsúton, hol pedig Újpesten vagy éppen Kispesten játssza pályaválasztóként nemzetközi mérkőzéseit. A 2024. szeptember 6-án megrendezett Belgium–Izrael Nemzetek Ligája-mérkőzést eredetileg Belgiumban tervezték lejátszani. Azonban biztonsági okokból egyetlen belga város sem vállalta a találkozó megrendezését, mivel nem tudták garantálni az izraeli csapat biztonságát. A belga jogállam csődjére akkor csak a fekete öves drukkerok lettek figyelmesek világszerte, két hónappal később azonban Amszterdamban mindenki számára világos lett: Nyugat-Európa nagyvárosaiban nem tudják a zsidó állam sportolóinak és a szurkolóknak a biztonságát garantálni. „Egy antiszemita pogrom zajlik jelenleg az amszterdami belvárosban, amelynek célpontjai a Maccabi Tel Aviv szurkolói és izraeli állampolgárok.” – írta az X-en Jichák Hercog, Izrael államfője. A holland politikusok közül senki nem volt hajlandó így beismerni az egyértelműt, pedig 2024. november 7-én az amszterdami Johan Crujff Arénában rendezett mérkőzés után nyílt hajtóvadászatot hirdettek meg izraeli drukkerok ellen. A holland külügyminiszter, Caspar Veldkamp

bejelentette ugyan, hogy vizsgálatot indítanak az ügyben, és biztosította a nyilvánosságot, hogy „az elkövetőket bíróság elé állítjuk”. Femke Halsema, Amszterdam polgármestere szerint „városunk súlyosan megsérült, zsidó életünk és kultúránk veszélyben van”. De attól mindenki tartózkodott, hogy pogromként ítéljék el mindezt – a legtöbbször a szélsőjobbos pártvezér, Geert Wilders ment, aki zsidóvadászatról beszélt.

Mi is történt Amszterdamban?

Az Ajax Amsterdam és az izraeli Maccabi Tel Aviv csapatai közötti Európa-liga mérkőzést követően Amszterdam belvárosában erőszakos összecsapások törtek ki izraeli szurkolók és a holland sajtóban „palesztinbarát tüntetőnek” nevezett szervezett csoportok között. A rendőrség hivatalos közlése szerint több helyszínen támadtak izraeli szurkolókra. Öt

sérültet kórházban kellett ellátni, és 62 embert vettek őrizetbe, akiknek többségét szinte azonnal szabadon engedték.

A város és a rendőrség közös közleménye szerint – amelyet az eset másnapján adtak ki – a rendbontók „aktívan keresték az izraeli szurkolókat, hogy megtámadják és bántalmazzák őket”. Amszterdam polgármestere úgy fogalmazott sajtótájékoztatóján, hogy a Maccabi Tel Aviv szurkolóit „megtámadták, sértegették és tűzijátékokkal dobálták meg”. Femke Halsema polgármester volt az, aki elsőként elismerte, hogy Telegram-csoportokban „zsidók üldözésére” szólítottak fel.

A hivatalos nyilatkozatok akkor már egyértelműen elítélik az eseményeket, de tudatosan futball huliganizmus-

ként állítják be az eseményeket, miközben nyilvánvalóan szervezett antiszemita akciókról volt szó, amelyek súlyos bántalmazásokba torkolltak, s a biztonsági erők hosszú ideig képtelenek voltak érdemi védelmet nyújtani – egyes szemtanúk szerint sokáig meg se próbálták azt. Kész csoda, hogy csak sebesültek voltak, hiszen olyan megdöbbentő felvételek lepték el az internetet, amelyeken földön fekvő férfit rugdosnak, és csöcselék embereket üldöz a városban, miközben „Free Palestine” jelszavakat skandál.

A holland rendőrség kommunikációjában végig azt próbálja sugallani, hogy az esetet két tábor vitájának elfajulása okozta. Miközben izraeli szurkolókat súlyos sérülésekkel ápoltak, azon morfondíroztak az azóta is hivatalukban levő rendőri vezetők, hogy az izraeli szurkolók előző esti viselkedése hozzájárult-e az események eskalálásához. A mérközést megelőző éjszakáról készült videókban az látható ugyanis, hogy izraeli szurkolók Amszterdam belvárosában vonulnak, miközben „Fuck you, fuck you, fuck you Palestine” kiáltásokat skandálnak. A felvételeken az is látható, hogy palesztin zászlókat tépnek le épületekről, az egyiket pedig állítólag felgyújtották. Ez a viselkedés nyilván elítélendő, de a szabad véleménynyilvánítás – így önmagában a zászlóégetés – alapvető alkotmányos jog, amelyre méltán büszke Hollandia. A rongálás – amibe a zászlók letétele és felgyújtása is beletartozik – már hivatalból üldözendő bűncselekmény, s az izraeli szurkolók őrizetbe vétele éppen ezért indokolt is volt.

Az viszont szörnyen hamis, hogy ezeket a cselekedeteket megpróbálták a másnapi pogromok kiváltó okaként beállítani. Le-

gyünk ténszerűek, a polgármester-asszony explicit elismerte, hogy ezek az előzmények nem indokolják a szervezett zsidóüldözést, de a rendőrség lapzártáig nem jutott el ennek felismeréséig.

Mit mulasztottak el a holland rendvédelmi szervek?

Mindenekelőtt nem olvasták el a sporthíreket, így nem tudták, hogy a szomszédos Belgiumban egyetlen városban sem mertek már hónapokkal korábban izraeli focistákat fogadni. De tájékozatlanságuk nem magyarázat, mert a holland hatóságokat előre figyelmeztették a lehetséges zavargásokra. Az izraeli diaszpóraügyi minisztérium izraeli sajtóértesülések szerint arról is tudott, hogy terveztek megtámadni egy izraeli határőrségnél dolgozó szurkolót, valamint az izraeli drukker szálláshelyeül szolgáló hotelt is.. Ezekről az információkról a holland szerveket értesítették.

Most azt vizsgálják, hogy a holland illetékesek figyelmen kívül hagyták-e ezeket az izraeli figyelmeztetéseket. David van Weel igazságügyi miniszter a parlamentnek írt levelében elismerte, hogy zajlik az izraeli előrejelzések feldolgozása – vagyis utólag dolgozzák fel az információkat. Mindez segíthet a felelősség megállapításában, de nem ad választ arra, hogy miként kerülhetett sor Amszterdamban 2024 novemberében pogromra.

Egy ilyen mértékű utcai csata minden esetben felveti a rendvédelmi szervek szakmai felelősségét. De az antiszemitizmus aggasztó jelenléte a nyugati társadalmakban nem rendvédelmi kérdés. És a belga megoldás – hogy nem engedjük be az izraeli sportolókat az országba, mert csak így tudjuk elkerülni, hogy megtámadják őket – semmiképpen sem elfogadható. És az sem segít, ha a szélsőjobb arab Uber-sofőrök által szervezett zsidóvadászatot emleget, mert ezzel elmosás a holland többség felelősségét. Football is the most important of the least important things – szokták mondani. Ha egy társadalom nem képes megszervezni egy biztonságos mérközést két csapat és annak szurkolói között, akkor az a társadalom a saját csődjét ismeri el.

Bruck Irma

A Teleki titkai

Dokumentumfilmek egy lakászinagógáról

A Teleki tér a mesék birodalma. Amikor Mayer Gábor, az ottani lakászinagóga továbbélésének és fenntartásának egyik letéményese mesél, akkor úgy tűnik, náluk folyton mágikussá válik a valóság. Pedig valójában a varázslathoz is nagyon sok dolgos hétköznap kell – ennek köszönhetően működik még az egyik utolsó pesti lakászinagóga, és így készült el az a dokumentumfilm-trilógia, amely a 2024-es Zsidó Filmfesztiválon egyben is látható volt.

- **DEUTSCH ANDOR: Ön a Teleki téri lakászinagógát működtető alapítvány elnöke. De mi az, hogy lakászinagóga? És hogy kerül a Teleki térre?**

MAYER GÁBOR: A Teleki tér 22. alatt, a bérház udvaráról nyíló kis zsinagóga Budapest egyetlen haszid rítusú imaháza. Az I. világháború előtt a mai Ukrajnában lévő Csorkovból, egy haszid területről áttelepült pár tucat család hozta létre. Én jogilag a lakászinagógát fenntartó alapítvány elnöke vagyok, a világi előljáró.

- **Ha jól tudom, kívülről, szinte véletlenül csöppent bele.**

Igen, az én generációm általában vallás nélkül nőtt fel, mert a szüleink a holokauszt után távolságot akartak tartani maguk és a zsidóság között. Mi az a nemzedék vagyunk, amelyik nem örökölte a zsigeri félelmet azoktól, akik ezt végigszenvedték, viszont nagyon sok mindent nem tud, pedig kíváncsi lenne rá. A bátyámmal, Andrással ilyen kíváncsiságból, családi barátokon keresztül vetődünk el a Teleki térre. És nem is elsősorban az imahely meg a kulturális misszió meg a mit tudom én mi fogott meg minket, hanem Gláser úr, aki vitte a helyet...

- **Aki mára mitikus figurája a területnek...**

Igen, mára az lett. Amikor kicsivel az ezredforduló előtt megismerkedtünk, akkor nyolcvanvalahány éves volt. Azért hívtok minket oda, hogy kilegyen a minjen: hátul dumáltunk, nem tudtuk, mi történik elől, az öregek viszont tették a dolgukat, és ő volt köztük a legöregebb. Sokáig ő meg a bátyja tartotta fenn a zsinagógát. Így teltek itt az évtizedek: mindig volt egy-két nagyon elhivatott ember, aki magára vette annak a felelősségét, hogy megmaradjon a templom, hétről hétre kilegyen a minjen. És Juci bácsi, ahogy mindenki nevezte, nagy érzékenységgel, nyolcvan fölött is megsejtette, hogy itt lehet fogni minket, ránk lehet bízni az imaházat, és azt hiszem, mára kiderült, hogy nem tévedett. Minket meg érdekelték a sztorijai. Elképesztően jól tudott mesélni, és hihetetlen memóriája volt, nem számított, hogy hetven évvel vagy egy héttel korábban történt valami, minden névre és minden dátumra pontosan emlékezett. A 2. világháborúban katona volt, először a bátyja papírjaival, mert úgy érezte, hogy a testvére túl gyenge ehhez. A felvidéki bevonulásnál a díszzázadba osztották be, akkor is ott feszített, amikor Goebbel repülőgépe leszállt, elvégre magas, szőke, kék szemű, rendes lengyel zsidó volt. Miután a bátyja idejét leszolgálta, behívták a saját jogán, azt is végigcsinálta, és utána jött a munkaszolgálat, a Don-kanyar, ahonnan végül is nagy-nehezen, gyalogszerrel keveredett haza. Folyton mesélt, minden nap elmondott egy új történetet arról, hogy hogyan halt majdnem meg, és mindenféle helyes meg vicces

anekdotával körítette őket. Mi hol sírtunk, hol neveltünk, és nagyon élveztük, hogy olyan valakivel beszélgetünk, aki a saját szemével látta az utolsó magyar királyt. Ott volt a koronázáson, az apja nyakában ült.

- **Természetesen Juci bácsi lett az első film témája.**

Tudtuk, hogy ez a sok történet, ez az izgalmas, erős kisugárzású személyiség nem lesz örökké elérhető, és ezért megpróbáltuk megőrizni belőle, amit tudunk. Egy minidiscs amatőr házi kamerával kezdtük felvenni, amit mesélt. És akkor egészen véletlenül megjelent az ajtóban egy francia dokumentumfilm-rendező, és azt mondta, hogy forgatni szeretne. Mondtuk, hogy mi is épp azt csináljuk, fogjunk össze.

- **Véletlenül találkozott két filmes stáb?**

Túlzás volna bármelyiket is stábnak mondani. Mi huszonéves fiatalok voltunk, akik kölcsönkértek valakitől egy videokamerát, és remegő kézzel tartották, miközben röhögtek. A jövevény profi volt, de ő is egyedül érkezett, egy nagy hátizsákban hozta magával a felszerelését, és ha forgatni akart, akkor két perc alatt összeállította, amire épp szüksége volt.

- **De hogy került a francia filmes a Teleki téri lakászsinaogóga ajtajába?**

Ez is egy izgalmas történet, van rá idő?

- **Természetesen.**

Párizsban született, Barbara Spitzernek hívják, dokumentumfilmes terjedelmes filmográfiával meg egyetemi oktató, és az a módszere, hogy sok éven keresztül követ történeteket, például a vasutassztrájkokat, és mindig ott van az események sűrűjében. Egyszer elhatározta, hogy utánanézz a magyar gyökereinek, hiszen az apja innen származik. A repülőtérrel a városba jövet elmesélte a taxinak, hogy mire készül, és persze mondta, hogy az apját Spitzernek hívják, mire a sofőr visszakerdezett: „zsidó?”. És Barbara abban a pillanatban értette meg, hogy nem a magyar, hanem a zsidó gyökereit fogja kutatni. Többé-kevésbé bejárta a Kárpát-medencét, meglátogatott minden működő vagy nem működő zsinagógát, rengeteg Spitzert meginterjúvolt. És végül megérkezett hozzánk. Így készült el 2005-ben az Ami megmaradt belőle című, erről a keresésről szóló filmje. De úgy 2001-2002 táján már forgatott Gläser úrral is, akivel volt még pár évünk, hogy rögzítsük a csodás történeteit. Juci bácsi 95 éves koráig tartott ez a beszélgetés.

- **Akkor még nem filmesként gondoltatok magatokra?**

Most sem úgy gondolunk magunkra. A bátyám szerint lelkes amatőrök vagyunk. Azóta is más szenvedélyes önkéntesekkel együtt csinálunk mindent, másképp nem is jönne össze, de közben azért beletanultunk sok szakmába. Ugyanígy voltunk a pálinkafőzéssel is: kitaláltuk, hogy legyen saját kóser pálinkánk, és valahogy rájöttünk a módszerre. Sőt, tulajdonképpen, amikor idekerültünk, a kóserágról sem tudtunk sokkal többet annál, hogy ne főzd a gödölyét az anyja tejében, ma pedig glatt kóser konyhát viszünk a Telekin.

Nyugaton egy ilyen fajta alapítványnak, általában a civil társadalomnak, és akár egy zsinagóga működtetésének is megvan az évszázados hagyománya, a bejáratott modellje, egyértelmű, hogy professzionális résztvevők működtetik,

menedzselik. De nálunk pár civil ügyetlenkedik, akik egyszer összedugták a fejüket, aztán improvizálnak. Mi is ilyenek voltunk. Hallottunk egy EU-s pályázatról, a kezdők bátorságával megpróbálkoztunk vele, és beleírtunk mindent, ami az eszünkbe jutott, többek között egy dokumentumfilmet is. Aztán a legnagyobb meglepetésünkre nyertünk egy kis pénzt, és nekiláttunk, hogy a felvett anyagokból összevágjunk valamit. Azóta is pályázunk néhányszor sikeresen, de valójában úgy 95%-ban a közönség erejéből születik, ami születik, és nem támogatásból vagy pályázatból.

- **Ha jól tudom, három dokumentumfilmet csináltak eddig.**

Mindegyiket Barbara rendezte, én a producer vagyok. Először 2006-ban készült el a Teleki téri mesék, ami a Juci bácsi utáni időszakra koncentrál, azt például pár száz ezer forintból hoztuk össze. A film az imaházról szól, meg arról a néhány fiatalról, aki belevág a fenntartásába, és persze felmerül, hogy hány zsidó van most ott, hányan éltek valaha a környéken, mi lett velük. Egy franciás dokumentumfilm-alműfajba sorolható, részvételi film: nem archív felvételekből meg egy komoly narrátorhangból áll, hanem a készítői a főszereplői, akik utánamennek egy témának, ami személyesen érdekli őket. Ott vagyunk benne mi is, akik

szervezkedünk, csináljuk a filmet, még Barbara is felbukkan párszor a képen.

2019-re raktuk össze a korábban felvett anyagot – olyan ez, mint a Csillagok háborúja, a közepén kezdődik –, ennek Juci bácsi a címe. Erre kaptunk állami támogatást, bár megint a teljes ráfordítás töredékét. Sok száz órányi nyersanyagból dolgoztunk, így született a kétrészes változata, ami egyszer lement a Duna tévén. A ZSIFI-n egy egyrészes, hosszabb, rendezői változatot vetítettünk, ennek ez a 2024-es vetítés a premierje.

A harmadik film címe Talán most senki sincs, ehhez szintén érkezett egy kis állami támogatás, de közben négyrészes sorozattá nőtte ki magát: ebben a formában most a ZSIFIN került először közönség elé – egy szünettel. Mindenki megszólal benne, aki a Teleki téren fontos, és elsősorban a vészidőszak eseményeit járja körül. Hiszen, amikor mi ideérkeztünk, és elkezdtünk kérdezősködni, akkor rengeteg szinte elfelejtett történetre, sorsra találtunk rá. A belső 7. kerületben már minden épületnek külön szakértője volt, mi meg akkor csodálkoztunk rá, hogy a Teleki téri piac környéke Budapest második legsűrűbben zsidólakta kerülete volt. Kovács Éva, aki a budapesti Társadalomtudományi Központ kutatóprofesszora és a bécsi Wiesenthal Intézet tudományos igazgatóhelyettese, sokat segített abban, hogy rendes, szakmailag is helytálló nagyinterjúkat készítsünk azokkal az öregekkel, akik errefelé voltak gyerekek, és el tudták mesélni, hogy mi volt itt a háború előtt, mi történt 1944-ben és azután. Ebben a filmben is felbukkan néhány nagyon jópofa figura. Fontos tudni, hogy az első két film nem holokausztfilm, azokon többet nevet az ember, mint sír, bár azért van bennük minden. De ez a harmadik rész már elkomorul.

Barbarának az is nagyon fontos, hogy a múltat a mához kapcsolja, érdekli, hogy mit tudnak a maiak, és hogyan tekintenek a múltjukra: ezért vetítettük ki egyszer projektorokkal a környékbeli házfalakra a felvett interjúinkat. Az itt élők megálltak, és nézték, ahogy Zsuzsi néni, aki ott lakott a házban, elmeséli a történetét, és így bekerültek a filmbe a mai lakók, az ő reakcióik is.

- **Akár az önök Teleki téri története is lehetne egy film alapja.**

A zsinagóga nemcsak filmbe kívánczik, hanem időnként be is kerül egybe: legutóbb Adrian Brody forgatta nálunk A brutalista egy-két jelenetét, igaz, hogy egy New York-i helyszínt játszott a zsinagóga. A nyáron Nemes-Jeles is itt filmezett, a Lefkovicsék gyászolnakban az előimádkozónk, Lefkovics Kornél is közreműködött, és Oprah Winfrey első saját gyártású sorozata, a Belief első része is az imaházban készült. És akkor Jancsó Miklósról még nem is beszéltem.

- **És lesz folytatás? Készül újabb film?**

Majd meglátjuk, mit hoz az élet. Anyag van hozzá bőven.

Deutsch Andor

Az örök fiatalok

a Magyar Rádió stúdiója, Pártos Erzsike és Makay Margit színművésznők. fotó: Fortepan, Szalay Zoltán

A hölgyek soha nem öregszenek meg, és ez még inkább igaz a színésznőkre. Erre számtalan példát tudnék felsorolni. Álljon itt most két olyan eset, amely a Józsefvárosi Színházban fordult elő, melég régen. Azóta ez a színház már megszűnt. Egy színház megszűnését nagyon egyszerű elérni: a sikert le kell venni a műsorról. Mert, hogy nem az új főrendező rendezte. Hanem az előző. A végeredmény: előbb-utóbb **MEGSZŪNIK A SZÍNHÁZ**.

De talán sosem szűnik meg, ha olyan előadások születtek volna és maradnak műsoron, mint a **FORGÓSZÍNPAD**, amelyben a legjobb korabeli, idősnek mondott, de örök fiatal színésznők játszották a főszerepeket. (Színészi pályám legnagyobb ajándéka, hogy velük játszhattam!) És velünk játszott ebben az előadásban a káprázatos és már 75. életévén túl járó Pártos Erzsike. Ő a legjobb példa arra, amit ezen írás első mondataként leírtam: „a hölgyek soha nem öregszenek meg”!

Történt a Forgószínpad egyik emlékpróbáján, hogy Erzsikének le kellett jönni az emeletről levezető lépcsőn, elvétette a lépést, megbotlott és lezuhant a színpad közepére.

Borzalmas látvány volt!

Nagy bajra gondoltunk, és mivel én voltam hozzá a legközelebb, mellé térdeltem, és megemeltem óvatosan a kis fejét, ő rám nézett, és valami egészen határozott hangon rám szólt:

-Péterkém! Itt fekszem egy félórája és te még nem vagy rajtam?

A mindig jókedvű, vidám, mosolygós, viccelődő Pártos Erzsike egy napon szomorúan érkezett a színházba. Ez tőle teljesen szokatlan volt.

Így aztán megkérdeztem:
-Miért vagy ilyen szomorú, Erzsikém?

(Kötelező volt őt tegezni.)

-Jaj, ne is mondd! Tudod, én bent lakom a belvárosban, és szeretem nézni a kirakato-
kat.

Ma is ezt tettem. És ahogy ott nézelődöm egy cipőbolt előtt, egyszer csak valaki ráüt durván a vállamra. Megfordulok, hát, ott áll egy kétmé-
teres férfi, és rám kiált:

-Miért áll elélem, maga vén kurva, nem látok magától semmit!

-Hát, ez valóban szörnyű, és te mit mondtál neki, Erzsikém?

Amire a 75 éves Pártos Erzsike:

-Először kacéran a szemébe néztem, majd megkérdeztem tőle: Kurvát mondott? Uram, maga lát bennem valamit...

Beregi Péter

A felejthetetlen nagysikerű „Forgószínpad” című előadás szereplőinek névsora :

Perczel Zita, Lukács Margit,
Pártos Erzsike, Batrta Mária,
Lontay Margit, Lengyel Erzsike,
Zolnay Zsuzsa, Feleki Sári,
Náray Teri, Toth Judit,
Szerencsi Éva, Kiss Erika,
Győri Ilona, Moldován Stefánia,

Mensáros László,
Beregi Péter, Szélyes Imre,
Rosta Sándor,
Rendező: Petrik József
Díszlet: Székely László
Jelmez: Schäffer Judit

A folyami költő, Kántor Péter zsidósága

„Vitán felül az egyik legnagyobb költőnk volt, az ma is.”
(Nagy Gabriella)

Idén lenne 75 éves Kántor Péter költő, műfordító, aki 'folyami költőnek' nevezte magát. Ablakából a Dunára látott, költészetének egyik központi motívuma a Duna.

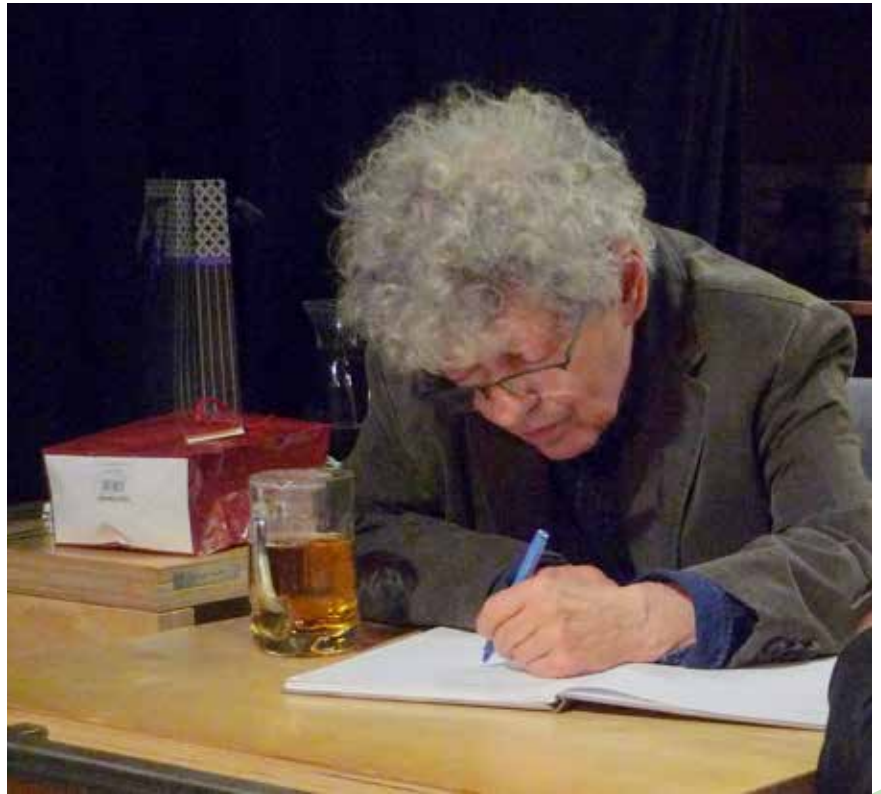
Születésnapjáról emléktáblaavatással és a PIM-ben tartott emlékkonferenciával emlékeztek meg tisztelői, barátai, pályatársai. Bazsányi Sándor irodalmárral, a Kántor Péter Irodalmi Alapítvány elnökével beszélgettünk.

- Kántor Péter talán leghíresebb verse a *Megtanulni élni* című hosszú költemény, amit a rendszerváltozás időszakában írt meg első változatában, és aztán újraírta tízévenként, tehát ebből van néhány változat. Ezt a verset csak azért emelem ki, mert nagyon szépen összefoglalja, összpontosítja azt a fajta költészetet, ami rá már a kezdetektől jellemző. A 70-es évek elején, közepén indult, '76-ban jelent meg az első verseskötete, és már abban is világos volt, hogy ő az emelkedett, patetikus, költői képekkel nehezített versbeszédűtől el akar mozdulni egy közérthető, beszélgetősebb stílus felé. A hétköznapi kérdéseit, egyébként nem lényegtelen kérdéseit,

a hétköznapiok nyelvezetéhez közel álló, de azért poétikusan mégis csak megdolgozott nyelven próbálja megszólaltatni. Tehát ez a fajta, mondjuk, prózai igény már nagyon korán megjelent. A prózait úgy értem, hogy tényleg nem a hétköznapioktól elfordulva, hanem a hétköznapiokra ráfordulva próbál az ember létezéséről fontos megállapításokat tenni. És ezek a fontos megállapítások ebben a tulajdonképpen be nem teljesíthető feladatot jelölő címben szépen összefoglalhatók, hogy – 'megtanulni élni'. Az olvasókat is tanítja élni ez a költészet.

- Talán épp ez, a hétköznapiokra koncentráló, de mégis valahogy megemelt nyelv, költészet az, ami miatt nemcsak szűk irodalmi berkekben ismert a költészte, hanem a szélesebb olvasóközönség is kedveli.

- Én azt gondolom, hogy a kevés költők egyike a közelmúlt költészetében, akinek a verse, ha a költészet, az irodalom iránt érdeklődő és nem szakmabeli olvasó a kezébe veszi, akkor mondhat neki fontos dolgokat. Egyébként nagyon hasonló Petri György világához. A nagyon alulstilizált, egyszerű, világos, de mégiscsak poétikailag fegyelmezett beszéd jellemzi mind a kettejüket. Csak, hát Petri jóval mosdatlanabb nyelvet használt, mint Kántor Péter.

- Azon a bizonyos PIM-es beszélgetésen elhangzott nem csak Petri, de Szép Ernő és Kosztolányi neve is.

- Igen, akár utalhatunk Kosztolányi egyik leghíresebb versének a nyitányára – „Elmondanám ezt néked, ha nem unnád...”. Megszólít, azonnal behúz minket egy beszélgetéstérbe, akár Kosztolányinak a Hajnali részegség című verse, vagy akár Kántor Péternek nagyon hasonló módon hangszerelt versei.

- Gyakoriak az életrajzi motívumok is a versekben. „*Trianon után jött a 2. világháború, és az én egész vidéki zsidó rokonságomat, nagyon kevés kivétellel, elpusztították. Trianonra rázuhant Auschwitz...*” Nagy Gabriella idézi Kántor Péter egyik levelét a *Literán*. Ezek a *borzalmak, fájdalmak ennyire kifejezetten nem jelennek meg a verseiben, de a sorai mögött mindig megbúvó szomorúság talán mindezek árnyéka lehet.* A zsidósághoz való viszonya

mennyire, hogyan jelenik meg költészetében?

- Annyiban mindenféleképpen megjelenik, hogy a huszadik században a zsidó emberek tömeges elpusztítása nem került el az ő családját se. Ezekre nem azonnal, nem az első kötetében, de már a rákövetkező kötetekben emlékezik, és később is visszatér. Semmiféle képviseleti, csoporttudata nincsen, viszont származása, családtörténete a XX. századi történelem reflexiójában óhatatlanul megjelenik, többnyire tragikus formában.
- A múlt emlékeinek felelevenítése gyakran kapcsolódik más művészeti alkotásokhoz. Már-már közhely, hogy életében és költészetében is mennyire meghatározó volt a zene és a képzőművészet.
- Péternek volt egy

kihegyezett figyelme és érzékenysége a társművészetek iránt. Itt elsősorban a képzőművészetre gondolhatunk. Egészen fiatal korától kezdve járt rajziskolába, rajztanfolyamokra, készített rajzokat, festményeket. Ezek a hagyatékából a PIM Művészeti Tárába kerülnek át a közeljövőben. De nemcsak alkotott képeket, hanem művészettörténetileg kitüntetett jelentőségű képekhez írt képleirő verseket, ekphrasziszokat, ahogy a régi görögök mondták. Ezek nagyon jelentős versek, egy kis túlzással még azt is megkockáztatnám, hogy ezek a legfontosabb versei. Ezt csak azért merem mondani, mert nagyon kevesen vannak, akik ebben a zsánerben, tehát a képleirő versek műfajában ennyire fontos verseket, ilyen sűrűséggel és ilyen intenzitással írtak. Tehát a XV. századi későközépkori festőtől, egy ún. Felső-rajnai mester munkájától egészen a kortárs művészetekig, Lucian Freudnak a nagyon direkt és brutális testábrázolásaiig nyitott volt a különböző festmények világára. Illetve, a festmények világában fogalmazta meg a saját költői univerzumát. Ezek rettenetesen izgalmas találkozások.

Kántor Péter

Wien, Albertinaplatz

Mint egy földhöz lapuló, széles hátú kutya,

öreg, szakállas bécsi zsidó
négykézláb a kockakövön.

1938-ban, az Anschluss után,
fogkefével pucolta a bécsi járdát,
mosolygó járókelők nézegették.

1988-ban bronzba öntötték.

Kisgyerekek lovagoltak rajta: Gyia, paci!
Muszáj volt szögesdrótot rakni rá.

Öreg, szakállas bécsi zsidó,
most már nem kell aggódnod,
véd téged a szögesdrót.

A zene pedig elsősorban a versek zenéjében érzékelhető. Tehát, akik értenek a költészet mesterségéhez, azok azonnal meghallják a zenei többletet vagy zenei kihegyezettséget, ami a verseiben felzeng, megszólal. Vagy gondolhatunk arra a versre is, amit Fodor Géza halálára írt, és amit az emlékesten Várady Szabolcs, barátja, költőtársa felolvasott • ott egy Schubert motívummal ér véget a vers. Egyébként pont az emlékesten Csalog Gábor Schubertet játszott. Péter az utolsó időszakában szinte csak Schubertet hallgatott, és nem véletlenül. Ezt Csalog Gábor úgy fogalmazta meg, hogy Schubertnél is az emelkedett és a köznapi, a játékos és a tragikus tud nagyon izgalmas elegyet alkotni. És ez az elegy Kántor Péter esetében a nyelvi, költészeti elegy volt.

- A kettősség kapcsán érdemes megjegyezni, hogy nagyon fontos verseinek humora is. Talán ettől is válnak szinte könnyeddé, otthonossá az élet nagy vagy épp kis kérdéseiről gondolkodó írásai. Humora és kivételes zeneisége jelenik meg gyereverseiben is.
- Igen, azt hiszem, hogy a tragikumot humor vagy ironia vagy játékképesség nélkül nemhogy megfogalmazni, de elviselni se lehetne.
- Rátérve az Alapítvány létrehozására • úgy tudom, hogy maga Kántor Péter hagyta meg, hogy jöjjön létre ez az irodalmi alapítvány.
- Igen, volt neki egy elég világos végakarata, és ennek szellemében a párja, élettársa Huszti Valéria megalapította a Kántor

Péter Irodalmi Alapítványt. Rajta kívül az alapítvány tagjai: Dávid Anna, a Magvető Kiadó igazgatója, Majtényi László jogtudós, az Eötvös Károly Közpolitikai Intézet elnöke, Parti-Nagy Lajos, a költőtárs, Szegő János, a Magvető Kiadó szerkesztője, és én.

• És te hogyan kapcsolódsz Kántor Péter költészetéhez?

• . Én amióta megismerkedtem Kántor költészetével, rendszeresen foglalkoztam irodalomkritikusként ezzel a lírával. Menet közben megismerkedtem Péterrel, barátok lettünk, tehát mind a személyéhez, mind a költészetéhez elég közel érzem magam.

• Mit csinál egy irodalmi alapítvány, konkrétan a Kántor Péter Irodalmi Alapítvány, mik a céljaitok, célkitűzéseitek?

• Az alapítványnak vannak közeli célkitűzései, például Kántor Péter irodalmi emlékezetének az ápolása. Ennek volt az első eseménye a 75. születésnapján felavatott emléktábla a lakóhelyén. Aztán tervezzük Kántor Péter összkiadást, vagy feladatunk még, és ezt Péter a végakarataiban külön megemlítette, hogy gondozzuk az édesanyjának, Kántor Zsuzsának a műveit is. Kántor Zsuzsa népszerű ifjúsági könyveket írt és jelentetett meg az elmúlt évtizedek során. Az ő legfontosabb regényeit szerkesztve újra kiadná a Magvető Kiadó. Hiszen természetesen Kántor Péter a Magvető szerzője maradt továbbra is, és az anyja művei is ott jelennek meg. Azon kívül egy monográfia készül majd, egy használható, műfaját tekintve kismonográfia, amit, ha valaki kézbe vesz, akkor • a reményeink szerint • eligazítja az életműben. Aztán a későbbiekben természetesen a Kántor Péter költészetéhez, az ő költői világához közeli ügyekkel is foglalkozhatunk. Például a kortárs költészet, mondjuk így, intézményes helyzetét, ha lehet, kicsit könnyíteni. Ez még nem világos, hogyan, ki kell találni az arculatát. Valami speciális támogatással, ösztöndíjjal, vagy rendezvények támogatásával, amik nemcsak Kántor Péter költészetét, hanem a kortárs magyar költészetet is, ha valamennyivel is, de talán jobb helyzetbe tudják hozni. Ha az első fázisán, tehát az emlékezetápolásnak meg az életmű utómunkálatainak a fázisán túljutunk, akkor fogja majd az alapítvány tágítani a tevékenységi körét. És akkor nyilván a költészetnek a támogatása volna a célunk. Hogy milyen formában, azt majd később fogjuk kitalálni.

Záhonyi Enikő

Majdnem hétköznapi történet

Azt mondják, Izraelben háború mindig volt, van és lesz, így aztán a végét sem szavakkal, sem tágabban értelmezhető időintervallumban nem lehet meghatározni. Helyette a háború és a tűzszünet közötti állapot érzését ízlelgetjük. Állítólag karnyújtásnyira van az északi harcok szüneteltetése, és nyomában majd némileg enyhül a mindennapos hadban állás feszültsége, amiről legalább olyan nehéz lesz megszokni, mint amilyen nehéz volt hozzáidomulni.

A háború íze. Számos, a koronavírus időszakát is túlélő étterem és kávézó, közöttük a patinás Tatti is bezárt, helyette a hasonló nevű kis kávézó szolgálja ki a környék lakóit. Valamivel dél után már alig kapni kenyeret, és az is enyhén szólva legalább kétnapos. Szürreális kép - az illatos kávé dobozok és némi sütemény mellett fazékokból mérik a menza kaját. A pult mögött álló fiatal lány sorolja a választékokat, majd szótlanul telerakja a dobozt a választott étellel. Mellette egy hasonló korú srác már szeleteli a kenyeremet, így kiegyenlített a háborús teherviselésben a nemek aránya.

A tűzszünet íze. A hónapok óta a kulisszák mögött a katonáknak fáradhatatlanul ételt készítő önkéntes nők elszántsága. Nem vitás, hogy különösen háború idején az otthon melege és a túlélés reménye a bajban még inkább

összezáró izraeli nők csodával határos erejével azonosítható. Elég kilépni az utcára, vagy a tömegközlekedés eszközein figyelni, és úton-útfélen külső hallgatóként számos nem mindennapi történetnek lehetünk szem- vagy inkább fültanúi. Több gyerekkel egyedül maradt háborús özvegyek, anyák, nagymamák, és fiatal lányok védőfalai állnak minden életét kockáztató katoná mögött.

A hétköznapi rohanás közben, akárcsak a héber médiában, aránylag kevés hír szól a nők, és talán még kevesebb a katonalányok szerepéről. Ugyanis a zajos háború, és a félelmetes harci fegyverek használata a köztudatban egyenlővé vált a *férfimunka* fogalmával. Nyilvánvalóan így is van, ám nem holmi radikális, feminista kötekedés azt állítani, hogy a lényeg, mint általában mindig, ezúttal is az apró részletekben találatik.

Ez esetben az apró részlet a többnyire logikusnak nem nevezhető izraeli katonai

szabályzat, illetve a rabbinátus szövevényes előírásainak visszahúzó erejében rejlik.

Visszatérve a kezdő mondatra,- az úgynevezett békeidőben is állandó háborús készültségben a lányok/nők hadseregben betöltött szerepéről, nehézségeikről számos irodalmi mű vagy aktuális film, illetve sorozat nyújt részletes beszámolót. Shani Boianjiu - *Bátraké a menyország* című regénye női szemmel láttatja az iskola után kötelező katonai szolgálat megpróbáltatásai közepébe hirtelen bekerülő, még tinédzser korban lévő lányok életét. *“SAM valami szíriai tengeralattjáró féle. És az IAF az izraeli légierő. Tudom, hogy mi az a gyerek, és hogy az RPG-gyerekek voltak azok a gyerekek, akik RPG-et próbáltak kilőni a katonáinkra, de végül egymást gyújtották fel, mert nem magyarázták el nekik, hogyan kell, és hát gyerekek voltak.”*

A női katonai szolgálat viccesnek tűnő epizódjai a *zero motivation* filmben, vagy Alona Sza'ar [Gideon Sza'ar külügyminiszter lánya] népszerű alakítása a *Parancsnok* főhőseként, a női katonai szolgálatról, a regényhez hasonlóan olyan kimerevített képet jelenítenek meg, ami az október hetedikéi támadások után vált igazán valósággá.

A Szimchát Tóra-i mézárások, majd az azt követően kezdődő többfrontos háborúra való tekintettel történt mozgósítás első hulláma során közel félmillió tartalékos állt szolgálatba. A sokkoló támadásokat látva az ultraortodox közösségek körében relatív nagy számban, mintegy háromezren jelentkeztek [férfi] katonai szolgálatra, a kezdeti lelkesedés azonban hamar elapadt.

A katonaság hétköznapi előírásai szerinti háborús mozgósítás, illetve a katonai szolgálat a nőkre is vonatkozik, ám akad számos kizáró ok. Állandó az ultraortodox nők katonai szolgálata körüli vita, ami lényegében a vallási vezetők részéről való bebetonozott elutasítást jelenti, utalva egyrészt a nők állítólagos háztartási szerepének prioritására, másrészt a szigorú vallási szabályokra.

Az elhúzódó háború miatt a hadseregben egyre nagyobb gondot okozó, mostanra állandósult katonahiány együtt jár a több mint kétszáz napja szolgáló tartalékosok szolgálatának

vég nélküli meghosszabbításával, és nem utolsósorban az ultraortodoxok kötelező katonai sorozásának elutasításával. Miközben a jesiva-hallgatók [pontosabban vezetőik] ellenállása miatt áll a bál, a közösség számos női tagja - meglepő módon - szeretne csatlakozni a hadsereghez. De nem hagyják őket, és amennyiben mégis sikerül átjutniuk az elutasítások bürokratikus ösvényein, legfeljebb alternatív szolgálatot választhatnak.

Holott a háredi nők sokkal nyitottabbak a sorozásra, amit a haza szolgálatán túl

a beilleszkedés, az önállóság mellett a szakmai fejlődés lehetőségének is tekintenek. A high-tech cégek mellett a védelmi iparág elit karriernek számító fegyverfejlesztési ágazatában, a vallási szabályokkal sokkal inkább kompatibilis munkahelyeken mára megszokottá vált az ultraortodox nők jelenléte, de a katonaság fizikai és ezen belül a harci műveleti egységeinek kapui nehezen nyílnak meg, és nem csak a vallásos, de a szekuláris lányok számára is.

Visszatérve az ultraortodox nőkre, a különböző társadalmi tisztségek betöltésére irányuló támogatást felvállaló Nivcharot mozgalom a tavaly október hetedikéi megszárlásokat követően számos alkalommal tiltakozott amiatt, hogy a katonai szolgálatra jelentkező háredi nőket egyszerűen elutasították. Különböző kezdeményezések mellett, mint például az önkéntes polgárvédelmi szolgálat, folyamatosan próbálkoznak mind a katonai, mind a vallási vezetőknel a szigorú elbírálás enyhítését elérni, ezidáig nem sok sikerrel.

A valamivel lazább elbírálás alá eső vallásos közösségek női tagjai számára azonban több lehetőség is adott. Idén körülbelül 3500 ortodox lány jelentkezett a katonaságnál, a besorozottak körülbelül 10%-a pedig kifejezetten harci szolgálatot szeretne teljesíteni. Az erőteljes érdekérvényesítés eredményeként a hadsereg egy kizárólag fiatal vallásos nők számára kifejlesztett különleges harci egység létrehozását jelentette be a közelmúltban. A Katonai Rabbinátus támogatásával még a nyáron bejelentett kezdeményezés a vallásos női katonákra vonatkozó halachikus, illetve spirituális kihívásoknak is megfelel. A hadsereg különleges erőfeszítéseinek köszönhetően az első vallásos női kohorsz [zászlóalj] a harci hírszerző hadtest keretében fog működni már november végétől.

A vallásos lányok sorozása melletta hadsereg egy újabb kezdeményezése lehetővé tette a „sóllyom leszállt” műveletet, azaz a zsidó állam katonai története során először lépett be Libanon területére egy kizárólag női ka-

tonákból álló felderítőcsapat. A „Sóllyom” (595-ös) harci gyűjtő zászlóalj női katonái a háború kezdetétől fogva az északi határnál tevékenykedtek. November elején az északi parancsnokság vezetője elsőként engedélyezte egy teljes egészében nőkből álló csapat belépését Dél-Libanon harci övezetébe, megfigyelés céljából. A nehéz felszerelést hátukon cipelő lányok másfél kilométer mélyen egy álcázott megfigyelőállásban helyezkedtek el, olyan helyen, ahol izraeli katonák nem jártak a második libanoni háború óta, majd 12 órás megfigyelés után értékes információkkal, illetve számos, a korábbiaknál élesebb célpont-felvételekkel tértek vissza, nem kis izgalmak közepette. Elmondásuk szerint a körülöttük lévő veszély csak visszaérkezésük után tudatosult bennük, ahogyan a szüleiknek is csak utólag számoltak be az adrenalin-fokozó bevetésről.

A fenti példák is bizonyítják, hogy a hadsereg az elmúlt évek során látványos változtatásokat kezdeményezve igyekezett a nőkre vonatkozó szigorú szemléletmódon valamennyire finomítani. A nehezebbnek ítélt harci feladatok mára nem csak a férfi katonákra hárulnak, ugyanakkor a nők kiválasztása még korántsem magától értetődő. Egy katonalánynak sokkal többet és többször kell teljesíteni, és számos esetben még mindig nem a tudás a döntő érv. Ettől függetlenül a hadsereg közelmúltban meghozott döntései arra engednek következtetni, hogy megtört a jég, és a nők számára egyértelműen van hely a hadseregben akár felsővezetői szinten vagy a legveszélyesebb bevetések terén is. A közelmúltban történt meg először, hogy női tisztet neveztek ki egy regionális parancsnokság élére, és nem utolsósorban október végén az iráni válaszcsoportra kijelölt vadászgépraj legénységének négy női tagja, köztük az F-16-ossal repülő két navigátor is bevetésre került a keménykezdő férfiak között.

Idézet: Shani Boianjiu - Bátoraké a mennyország, Libri 2013

Nagy Gabi, Tel Aviv

Jánossy Lajos: Itt élet II.

A különös hangvételű darabban, amelyben narráció és hagyományos jelenetek sora váltja egymást, az óvodáskorától a főiskolás koráig követhetjük a főhős, Pálfi Andris életét – és a Kádár-rendszer utolsó húsz évét. Szülők, rokonok, barátok, szerelmek, példaképek portréi alkotják a tablót, amelyből kirajzolódik a rendszerváltást megelőző évek, évtizedek hangulata és a benne élők közérzete. Jellegzetes helyek és jellegzetes életutak; túlélési és boldogulási stratégiák, a szabadságkeresés és a megalkuvás különféle módozatai. Andris keresi a saját útját, menekül, lázad a rendszerben kijelölt helye ellen, miközben a családja elvárásainak is próbál megfelelni, és valójában nem tart semerre sem; története a felnőtté válásának története, amely félbemarad a rendszerváltás évében. Jánossy Lajos darabja, az *Örök hely és mindenhol idő* című regényének színpadi változata, lélekbe maróan idéz meg egy korszakot, a Kádár-kor szocializmusát és annak szűk levegőjét.

A drámából a Pesti Sóletben olvasható először részlet. Az első novemberi számunkban volt elérhető, most a második részlet következik

Tizenhatodik jelenet

APA Jó napot kívánok! A Kisgazda Párt gyűlésére jöttünk, merre menjünk? *(Belépnék. Körülnéz)* Jaj, Istenem... Ennyi

roskatag öregembert együtt utoljára a hármaskörteremben láttam. Vagy az elfekvőben.

BOLDI BÁCSI Kedves barátaim, azért vagyunk itt, mert eljött az óra, nem hittük volna, hogy életünkben bekövetkezik, mégis itt van. A legrégebbi antikommunista párt újjászerveződhet. Hiszünk a magyar feltámadásban, hisszük, hogy negyven év kommunista diktatúrája és orosz megszállás után, a gondviselés, a magyarok istene, minket bízott meg a feladattal, hogy talpra állítsuk ezt az országot. Csak mi tudjuk elérni, hogy a kisemmizett parasztságot, a nemzet aranytartalékát ősi jussához, földhöz juttassuk. A mi küldetésünk, hogy a kommunisták által szétvert, néhai magántulajdonok visszakerülhessenek egykori tulajdonosaik birtokába. Hogy a Szent Korona-tan alapján újraegyesítsük a tizenötmillió magyarországot. Ha a nemzetközi helyzet úgy hozza, nem riadunk vissza az elszakított területek visszaszerzésétől sem. Mert mi nem felejtettük a magyar imádságot: Hiszek egy istenben,

hiszek egy hazában, hiszek Magyarország feltámadásában! Az oktatásban visszahe-lyezzük méltó szerepébe a vallást, az egyhá-zakat támogassuk iskoláik visszaszerzésében. A magyar hadsereget meg kell tisztítani a régi rezsím tisztjeitől, és ismét ütőképes és honvé-dő haderőt kell szerveznünk... (ezt már csak a háttérből halljuk)

APA Ezekkel a jelszavakkal dobálózni 1989-ben, nevetséges. Mintha '38-ban lennénk.

ANYA Úgy csinálsz, mintha Boldival nem együtt énekeltétek volna a Székely himnuszt.

APA Igen, de akkor még úriemberek próbál-ták ezt az országot megmenteni, gyarapíta-ni. Egy Teleki, egy Bethlen, egy Klebelsberg. Kállay. Bajcsyról nem beszélve! Itt csak ágáló, kiszolgált, harmadrendű vén szivarokat látok. Hol vannak ezek azokhoz képest. Már ne ha-ragudj, ennél többre nem futotta? Boldi ezek között tündököl, nem nagy kunszt, mondha-tom. Arról nem beszélve, hogy már legalább félórája mondja.

ANYA Alikám, hagyd már abba, az ég sze-relmére, Boldi a barátunk, neked is a legjobb barátod, ő ilyen, ebben hisz, nem fog megvál-tozni. Úgy kell elfogadni, ahogy van. Azért, mert te képes voltál kibújni a bőrdöböl és el-vetni minden addigi meggyőződésedet, más-tól ezt nem lehet elvárni.

APA Nem dobtam el a meggyőződésemet, de nem bírom a parvenű törtetőket, a mű-veletlen alakokat, egy néhai kor karikatú-ráit. A nivótlan vircsaftot. Na, hálaistennek, befejezte...

(Boldi bácsi lejön a színpadról)

BOLDI BÁCSI Szevasztok, jó, hogy eljöttetek.

ANYA Remek voltál, Boldikám, nagyszerű voltál.

BOLDI BÁCSI Remélem, ez még csak a kez-det. A fiatalok hiányoznak. Ezek a munka be-csületében megöregedett parasztok vidékről jöttek, meg néhány pesti, ők a párt egykori ifjúsági szervezetében voltak tagok.

APA Azért ennyi szklerotikus, szélütött öreg-embert egy kupacban rég láttam.

BOLDI BÁCSI Valahol el kell kezdeni, so-kat kell még dolgoznunk. Ennek a mai nap-nak én sem kerítek nagy feneket. Inkább be-melegítés volt az egész.

APA Nézd, Boldi, lehet itt a Szent Koronáról ábrándozni, területi revíziót emlegetni, mindez illúzió, káprázat. Te is tudod jól, én

örülnék a legjobban, ha Erdély ismét a miénk lenne, ez a hajó azonban már rég elment.

BOLDI BÁCSI Azt sosem lehet tudni, ki gondolta volna, hogy lebontják a falat, a két Németország egyesül? Ki gon-dolta volna, hogy Ceauscut megdöntik? Hogy az oroszok kivonulnak? Senki.

APA Ez igaz, de a románok sosem mondanak le Erdélyről, a tótok sem a Felvidékről. Te is láttad a Teleki-féle nemzetiségi térképet. A régi Magyarország területének nemzetiségi ará-nyait: 60 százalék a javukra.

BOLDI BÁCSI De még mindig vannak színmagyar terüle-tek, a Székelyföld például az.

APA Ne beszélj szármárságokat! Hacsak nem tankokkal aka-rod elfoglalni Kolozsvárt vagy Pozsonyt, semmi esélyünk. Remélem, annyi eszed azért van, hogy ez háborút jelent, ami-ben minket senki nem támogatna. Épp ellenkezőleg. És bé-kés diplomáciai környezetben sem reális, hogy a románokkal majd szépen megegyezünk.

ANYA Ettől még fontos a kisebbségi kérdés, azt képviselni kell.

APA Igen, de fölöslegesen fűteni a hangulatot, ez kontrap-roduktív, másrészt erre a szavazók többsége nem lesz vevő. Megváltozott a világ.

BOLDI BÁCSI Ali, te átálltál a kommunistákhoz?

APA Nem álltam át, de te is tudod, hogy a németbarátság ele-mi hiba volt, a revizionista politika eleve kudarcra volt ítélve. A mostani kormány is jobb, legalább szakszerű, benne van a Pozsgay, aki pluszban mindent megtesz a kisebbségért.

ANYA Ami igaz, az igaz, Németh Miklós nekem nagyon szimpatikus és a Horn is jó politikus...

BOLDI BÁCSI Klári, már ne haragudj, most akkor azt akar-juk, hogy a kommunisták menjenek a francba, vagy azt akar-juk, hogy maradjanak?

ANYA Ezek már rég nem azok a kommunisták, akik minket meghurcoltak.

APA Nekem elegendő van az ásatag történelmi pártokból, a liberálisok is a kommunista, zsidó családok utódai. Az újak közül nekem a fiatal srácok szimpatikusak, egyedül ezekben a fiatal demokratákban bízom, tapasztalatlanok még, de te-hetségesek, okosak.

BOLDI BÁCSI Alikám, hagyomány nélkül sem ebben, sem más országban nem lehet sikeresen politizálni. A mi pártunk mögött állt az ország '45-ben és magunk mögé állítjuk ismét.

APA '45-ben az egész család a Kisgazdákra szavazott.

ANYA A miénk is.

APA A Horthy kormányainak mindenkori ellenzéke voltak. Most meg jöttök itt a Szent Koronával, a keresztény középosz-tályal, a kárpótlási csomaggal. Mit gondolsz, hogy fog kinézni ez az ország, ha mindenki mindent visszkap? Óvodák, neve-lőintézetek, iskolák, körúti bérházak, patikák. Gyárak, bir-tokok. Szerinted, akik ezekre jogosultak, úgymond, mit fog-nak kezdeni ezekkel? És mit kezdtek majd, példának okáért, Varga Imrével, aki a Horthy-hadseregben repülőpilóta volt,

aztán a legjobb szobrokat csinálta Kádár alatt? Még a Leninjei is állták a sarat, nem beszélve a vérmezei Tanácsköztársaságszoborról. Nos, vele mi lesz? Vazallus volt? Áruló egyenesen? Társutas? Alkalmazott vagy egy vagány szuverén művész? Hm?

BOLDI BÁCSI A kommunisták jogtiprásának áldozatait kárpótolni kell, különben nem lesz itt magyar demokrácia.

APA És az egyházi birtokok, az arisztokraták több ezer holdja? Na, a kárpótlással mire mentek velük?

BOLDI BÁCSI Azt még át kell gondolni, még messze vagyunk a törvénytervezettől.

APA Mégis kiknél akarjátok kezdeni, hol húzzátok meg a felelősség határait? Mit kezdtek Nagy Imrével, aki lesöpörte a padlásokat, aztán a forradalom miniszterelnöke lett? Vagy nem húztok határt? De akkor itt mindenkinek felelni kell. Ad absurdum, aki itt élt, kollaboráns volt.

BOLDI BÁCSI Akik elrendelték a sortüzeket, az akasztásokat, bíróság elé kell állítani.

APA És mi volt az akasztások és a sortüzek után? Az akasztásokat elrendelő Kádár korszaka, amelynek ilyen-olyan szinten, jobban vagy szerényebben gyarapodva, mi is haszonélvezői voltunk. Itt éltünk mindannyian.

BOLDI BÁCSI Ha jól emlékszem, te azért nem lehettél főorvos, mert nem léptél be a pártba....

APA Az nálam elvi kérdés volt, más meg másképp döntött, nem feltétlen párttűségeből vagy karriervágyból, hanem mert azt gondolta, ha ő nincs ott, ahol tehet valamit ezért az országért, jönnek a nímándok, a lötyögős tokájú káderek.

BOLDI BÁCSI Akkor szerinted mit kellene csinálni?

APA Békét kötni, mint ezek a fiatal srácok javasolják a Francót követő Spanyolország példáját hozva.

BOLDI BÁCSI Erkölcsi megújulás nélkül nincs politikai megújulás.

APA Kiegyezés nélkül nem lesz itt béke soha. Tetszik, nem

tetszik, az utolsó kiemelkedő korszakunk a kiegyezést követően jött el. Deák volt a legnagyobb, Kossuth önféjú fantasztá volt. Görgey nemzetben gondolkodó, realista politikus.

BOLDI BÁCSI Ali, szerintem hagyjuk abba. Meddő ez az egész vita. Én nem egyezek ki a kommunistákkal, te kiegyeznél velük. Ennyi az egész. Zárjuk le.

ANYA Pénteken...

APA Pénteken, remélem, jössz bridzsezni.

BOLDI BÁCSI Természetesen.

ANYA Okvetlen számítunk rád!

Fotó Dömölky Dániel

Rendezte: Máté Gábor
Dramaturg: Török Tamara
Díszlet: Khell Zsolt
Jelmez: Kovács Andrea
Zene: Monori András

SZEREPLŐK:

Andris Gloviczki Bernát
Anya Ónodi Eszter
Apa Kocsis Gergely
Nagymama Elek Ferenc
Etelka néni Szirtes Ági
Mosodás Dankó István
Dávid Lengyel Benjámin
Csutika, Borika,
Juli nővér Pálmai Anna
Horváth Kati Kanyó Kata
Boldi bácsi Takátsy Péter
Bárány,
Boldizsár Iván Rajkai Zoltán

"Az étkezési kultúra számomra közel áll a nyelvészethez"

Interjú Körner Andrással

A Kóstoló a múltból című könyve, amelynek ötletét a dédnagymama fennmaradt receptes füzeté adta, egy csapásra tette híressé itthon és Amerikában. Az első kötetet továbbiak követték: a Magyar zsidó konyha, a Hogyan éltek? mára szinte alapmű mindazok számára, akiket érdekel a magyar zsidó múlt, Körner András pedig egyike lett azon nemzetközileg is elismert zsidó gasztronómiával foglalkozó szakíróknak, akik nem cövekelnek le az ételek és receptek közlésénél, hanem történeti-antropológiai megközelítéssel rekonstruálják egy adott közösség életvitelét, hétköznapjait. Azt azonban, idehaza legalábbis, csak kevesen tudják róla, hogy építészként legalább annyira fontos dolgokat alkotott. A vele készült beszélgetés első része következik.

Túl azon, hogy több fontos gasztronómiai témájú könyv szerzője vagy, sokáig építészként tartottak számon. Van különbség abban, hogy milyen hivatást társítanak hozzád itthon, és milyen Amerikában?

Van, persze. Én lelkes építész voltam 62-63 éves koromig, amikor nyugdíjba mentem. Viszonylag korán vonultam vissza, mert úgy éreztem, hogy amit meg akarok vagy meg tudok csinálni építészként, azt én már megcsináltam. A kaja viszont kamaszkorom óta érdekelt. Főzni ugyan nem főztem, de szerettem szakácskönyveket olvasni. Szórakoztató irodalomnak tekintettem, olvasás közben az ember a fantáziájára kell hagyatkozzon, ilyen szempontból kicsit hasonló a pornográfiához, ott szintén elképzeled a dolgokat.

- **Milyen szakácskönyvekhez jutottál hozzá kamaszkorodban?**

Magyar szakácskönyvekhez, jellegzetes magyar konyhát leíró szakácskönyvekhez. Később szerettem vendéglőbe járni, főzni még ekkor sem főztem, aztán ötvenéves koromban, amikor elváltam, eltöprengtem, hogy ezután hogyan fogok enni...

- **Mert addig a feleséged főzött?**

Raadásul nagyon jól főzött... Szóval arra

jutottam, hogy két lehetőségem van: vagy szerzek egy barát-nőt, vagy megtanulok főzni. És hát közvetlenül a válás után egyszerűbbnek tűnt, ha inkább megtanulok főzni, az kevesebb strapával jár. Meg kellett szusszannom kicsit. Úgyhogy megtanultam főzni. Ebben nagy segítségemre volt az építész múltam, bár bizonyára alkat kérdése is, hogy szeretem tisztességesen, strukturáltan megcsinálni a dolgokat, ezért több szakácskönyvet, több ezer ételt végig főztem.

- **Tematikusan főztél, mindjárt a zsidó gasztronómiával indítva, vagy randomszerűen?**

Nem, elsőként a francia konyhát tanultam meg, majd Láng György szakácskönyvét főztem végig, ami akkoriban talán a legjobb magyar szakácskönyv volt. Több száz ételt, a könyv kilencven százalékát megfőztem. Angolul volt meg, Láng

Körner András rajza a könyvéből

eredetileg is angolul írta, ez volt a legnagyobb hatású munka a magyar gasztronómiáról Amerikában.

• **Ismerted is személyesen?**

Amikor főzni tanultam, még nem ismertem. Azután írtam neki, hogy az első könyvem, a Kóstoló a múltból kézírata nagyjából elkészült, arra gondolva, hogy egy ilyen gasztronómiai szakértőt, étteremtulajdonost, aki maga is zsidó származású, talán érdekelheti. És Láng, akiről úgy hírelett, nem túl segítőkész másokkal, elsősorban a saját karrierje érdekli, rendkívül szívélyes hangnemben, szinte postafordultával válaszolt – hogyan, persze, küldjem el, írta. Egészen belekesült, azt mondta, hogy ő ezt teljes mellszélességgel támogatja, megtesz minden tőle telhetőt, és az angol kiadást követően össze is hozott a Vince Kiadóval, akik szegről-végről rokonai voltak, azt hiszem, és akkor magyarul is megjelent. A Kóstolót ugyanis eredetileg angolul írtam, Gergely Anikó fordította magyarra.

• **Mikor és hogyan láttál neki a Kóstolónak?**

Ekkor már kezdő nyugdíjas voltam, és nekiláttam megfőzni a dédanyám receptjeit. Először leírtam a modernizált recepteket angolul, és odaadtam a lányaimnak.

• **Egyáltalán, hogy került hozzád a dédanyád receptes könyve?**

A nagyanyám, aki túlélte a vészorszakot, én vele voltam a gettóban, ő viselte gondomat és ő gondozta a beteg édesapámat is, a háború végére rettenetes fizikai és lelki állapotba került, és 1946-ban a család úgy döntött, az a legjobb, ha kivándorol Amerikába a New Yorkban élő idősebbik lányához, a nagynénémhez. Egy kukkot nem tudott angolul, hatvanéves volt, ez még jobban traumatizálta őt, és akkor kivitte az 1938-ban elhunyt anyjától megmaradt összes cuccot, úgyhogy így öröködött meg egy kartondobozban, ami a nagymamám halála után a New York-i nagynénémnél maradt. Aztán amikor a nagynéném tudomására jutott, hogy évek óta dolgozom anyámmal egy hosszú életútinterjún, azzal állt elő, hogy talán nem érdektelen számomra az a kartondoboz a szekrényben, ami a nagymamától maradt meg. Fogalma sem volt arról,

hogy a dobozban ott van egy régi receptes füzet 130 recepttel, meg egy másik füzet a dédanyám leveleinek piszkozatával, és egy csomó személyes cucc: a dédanyám egyik estélyi ruhája, harisnyája, törülközője, abrosz, szalvéták...

• **Ez a személyes archívum hogy élte túl a vészorszakot? Hol hagyta egyáltalán a nagymamád?**

Mi, ugye, a gettóban „üdültünk”, és ez ott maradt a lakásban, és szerencsésen túlélte. Valószínűleg azért, mert nem voltak benne olyan örült nagy értékek

• **A ti lakásokat nem rámosták ki, miután a gettóba hurcoltak benneteket?**

Az történt, mind a szüleim, mind a nagymamám lakásában, hogy amikor a gettót megelőzően a csillagos házba költöztünk, ott lehetett hagyni egy lezárt szobában a cuccot, leltárt vettek fel róla – én a mai napig örzöm például az anyám leltárját az összes holmiról, amit otthagytam –, és azt vagy ellopták, vagy nem. Nekünk szerencsénk volt, mert azok, akik elfoglalták időközben a lakást,

mert beköltöztettek oda keresztény embereket, nem lopták el.

• **Ez a lakás hol volt?**

A nagymamám lakása a Visegrádi utcában volt. Mi meg itt laktunk a Pozsonyi úton az egyik Palatinus-házban. Az egész család Újlipótvárosban lakott. Szóval a dédnagymama öröksége hozzám került, a nagynéném pedig nem tudott a doboz tartalmáról, igaz, nem értette volna, mi van benne. Ugyan jól tudott németül, de nem tudott gótbetűs kézírást olvasni.

• **Mert hogy a dédnagymama az egész gótbetűkkel írta?**

Mindent. Ilyen szállás, kézírással. Igazából én sem értettem hozzá, de miután kislabizáltam, hogy receptekről és levelekről lehet szó, megtanultam gótbetűkkel írni-olvasni.

• **Hány éves is voltál ekkor?**

Olyan ötvenöt körül lehettem. Nézd, a gótbetűs kézírásnak csak annyi a nehézsége, hogy minden írás kicsit más, mindenki egy kicsit másként rajzolja a betűket. A desifrózó-sukhoz elsősorban németül kell tudni, mert ezek, ugye, mind németül voltak, másrészt meg kell barátkozni valakinek a kézírásával, hogy az olvashatatlan rajzolatokból kitaláld, milyen betűről van szó.

• **Volt olyan, hogy valamit félreértettél, és csak később, főzés közben derült ki?**

Volt, hogyne! Meg volt olyan is, hogy egy-egy szót, mondatot hetekig pihentetnem kellett, végül csak akkor sikerült megfejtenem, amikor a receptesfüzet meg a levelek végére értem, addigra ugyanis szinte teljes mértékben elsajátítottam a gótbetűket, és ráéreztem a dédanyám kézírására.

• **A vészkorszakot követően a családban mennyire ragaszkodtatok a hagyományos zsidó konyhához?**

Egyáltalán nem ragaszkodtunk hozzá. Előtte sem. Maradványokban őriztük a hagyományokat. Például a mamám rendszeresen csirkepaprikásnak hívta a csirkepörköltet, amit már azért sem lehetett paprikásnak hívni, mert nem tett bele tejfölt. Én mindig csodálkoztam ezen, csak az anyám halála után értettem meg, hogy hát nyilván azért nem használt tejfölt, mert így tanulta a nagyanyámtól, aki kóser háztartást vezetett, és persze nem keverte a hússal a tejjel. Meg voltak még olyan figyelemfelkeltő jelek, hogy anyám számomra lehetetlenül édesre főzte az ételeket: megcukrozott szinte minden főzeléket, ez is egy olyan zsidó gasztronómiai hagyomány, amit anyám valószínűleg tovább torzított. A paradicsomlevesét vagy a paradicsomszószt teljesen ehetetlennek tartottam, annyira megcukrozta. Tehát voltak ilyen csökevények, nagy valószínűséggel nem is voltak tudatában, hogy a hagyományos zsidó konyhából erednek, amúgy egyáltalán nem főztek „zsidósan”. Meg volt egy étel, apám nagyon szerette, én azt is utáltam: a tejleves. Ez is eléggé gyakori

étel volt: rántással készült, tejjel hígították, amibe metéltet raktak és édes volt... meg szar. De apám nagyon szerette, szerintem ez is egy gyerekkori zsidó kajának volt az emléke. Nézd, anyám is, apám is mindkét ágon teljesen asszimiláltak voltak. Anyám kizárólag akkor volt hajlandó belépni a zsinagógába, ha valaki ott tartotta az esküvőjét, apám teljesen elzárkózott ettől is.

• **Ez már a vészkorszak előtt is így volt, vagy utána változott?**

Így volt előtte is. Apámnál, akinek volt bar-micvója, az tette be az ajtót, hogy egyszer összefutott az utcán a hitoktatójával, aki végig a kóserságot sulykolta, az illető meg épp egy jókora kolbászt zabált. Azt hiszem, ez inkább csak anekdota, ami meglehetősen leegyszerűsíti a dolgot, de tény, hogy mindkét ágon teljesen ateisták voltak. Az anyai nagymamám mondjuk megtartotta a nagyobb ünnepeket. Jom Kippurkor picit böjtölt is, néhány órát csupán.

- **Csakhogy tisztázzuk: az anyai nagymamád az a Riza néni, akinek fennmaradtak a receptjei?**

Igen, a Riza a Teréz becézve, és mindenki nagyon szerette a családban. Anyám is Azt hiszem, azért, mert végtelenül nyitott nő volt, ezt a levelei is bizonyítják. Meg a családi visszaemlékezések is ezt igazolják. Ő ugyan szigorúan megtartotta az ünnepeket és kóser háztartást vezetett, ugyanakkor nagyon megértő volt a gyerekeivel, akik már nem tartották be a kóserság szabályait, a mosoni ház csúrrjében, mivel gabonakereskedők voltak, megengedte a gyerekeinek, hogy szalonnát tartsanak, akik tisztelték a szüleiket annyira, hogy nem vitték be a házba a tréflit, azt kint ették.

- **Az az átmenet, ami egyik generációról a másikra történt az asszimiláció során, tematizálódott a családban: beszéltek róla?**

A tréflire való átállás a gyorsan előrehaladó asszimilációnak volt az egyik állomása. Riza néni rugalmasságát bizonyította, hogy tisztában volt a gyerekei törekvéseivel, elnézte a tréfli evést, csak ne az ő lakásában tegyék. De az is jelzi Riza néni rugalmasságát, hogy amikor megöregedett, majd meghalt a tizenhét évvel idősebb a férje, ő pedig nem tudta egyedül fenntartani a nagy mosoni házat, és felköltözött a nagymamámhoz Budapestre tudva azt, hogy a nagymamám nem vezet kóser háztartást, azt mondta neki németül, mert egymással németül beszéltek – mindenki tudott magyarul, de német volt a családi nyelv – azt mondta neki: Was du mir gibts, das ist koscher. Vagyis amit te adsz, az kóser. Magyarán: te ne mondjál semmit, így majd én sem tudom, mit eszem. Úgyhogy minden további nélkül megette a tréfli kaját, amikor nyolcvanévesen felköltözött Pestre. Azaz a kérdésre válaszolva: elfogadták az új helyzetet azzal, hogy ilyen a világ.

- **Szerinted ez a nyitottság összefügg azzal – és most arra hagyatkozom, amit a Kóstoló előszavában írsz – hogy világi nevelésben is része volt: franciatanár járt hozzá, zongorázni tanult?**

Igen, abszolút. Ugyan négy elemi végzett a győrszigeti lányiskolában, ami felekezeti iskola volt, ahol a lányoknak eleve nem nagyon nyomták a vallást, az inkább a férfiaknak fenntartott dolog volt, hanem hímzést, házimunkát tanítottak nekik. Az 1850-es évek végéről beszélünk. Akkor még ilyen volt a világ. De annak ellenére, hogy mélyen vallásos volt, állandóan keresztényekkel barátkozott, keresztény bálókra járt, vagyis nagyon nyitott társadalmi életet élt.

- **Az udvarlók milyen körből kerültek ki? Voltak egyáltalán udvarlók, vagy egyből férjhez ment?**

Nem, voltak udvarlók, az egyikbe nagyon szerelmes is volt, de az illetőről kiderült, hogy más viszonyai is vannak, és akkor szakítottak. Fiatalkorában elég szép nő volt, de alacsony és, gyorsan elhízott. A harmincas éveire már olyan szép terebélyes volt. Huszonhat-huszonhét éves lehetett, ami

akkoriban öreglánynak számított, amikor rádőbbsent, hogy férjhez kellene menni, és akkor hozzáment a másodunokatestvéréhez.

- **Naplót is vezetett a hajadon éve alatt?**

Nem tudom, nem hinném. Eleve örült nagy szerencse, hogy a házassága előtti három év során – mivel annyira tudatában volt annak, hogy csak négy elemije van, és nem tud olyan elegánsan fogalmazni, vagy valami bizonytalanságérzetből – minden leveléről piszkozatot készített. Ez a füzet maradt meg abban a kartondobozban, és mivel egymás után írta a leveleket, a kronológiára is ráláttni. Az eredeti levelek értelemszerűen nem maradtak meg, mert azokat elküldte.

- **És kik a címzettek?**

Barátnők, udvarlók, szakított, kibékült, teljesen átlagos levelekről van szó. Riza néni egy abszolút átlagos nő volt, semmilyen kiváló képesség birtokában nem állt, de épp ezért válik érdekessé számunkra, hogy mit gondolt, hogyan élt, így rekonstruálhatjuk és értjük meg egy átlagos, kisvárosi fiatal nő mindennapjait.

- **A leveleket is gót betűkkel írta?**

Mindent, de mindent. Budapest javarészt német ajkú város volt a 19. század elején, Riza néni fiatalkorára ugyan már sokat változott a helyzet, de a középosztálynak, azon belül is a zsidóságnak, főként a Morva- és Csehországból bevándorolt zsidóságnak a német volt a leggyakoribban használt nyelve. Azok, akik keletről, Galíciából vándoroltak be, a jiddist használták, s bár bebizonyítani nem tudom, de meg vagyok győződve arról, hogy a dédanyám, ha használt is egy-két jiddis szót, nem tudott jiddisül. A zsidóság számára, és ez ugyanúgy érvényes Kelet-Európára is, a német volt az asszimiláció nyelve, csak később váltottak át magyarra. Ez is egy folyamat volt. Eleinte a nyugatról bevándorolt zsidók is beszéltek jiddisül, nyugati-jiddisül, mert a jiddisnek meredeken különböző változatai voltak, onnan váltottak át németre, és aztán még később, egy-két generációt követően többnyire magyarra.

(Következő számunkban folytatjuk)

Király Kinga Júlia

Mit ettek a pesti zsidók száz éve?

Aki azt gondolja, hogy a pesti zsidók csupa olyan ételt főztek száz éve, amik csak a zsidó háztartásokra jellemző különleges fogások voltak, az bizony téved. A legtöbb zsidó család ugyanis hétköznapi módon ugyanazt ette, amit a keresztény szomszédok: kevés húst, sok lisztes és krumplis ételt, idényben pedig zöldségeket.

A gazdagabb zsidó családok étrendje a gazdagabb keresztény családok szokásaihoz hasonlított, míg a szegényebké a szegényebkéhez. Természetesen a vallási előírások attól függően, hogy az adott család mennyire szigorúan ragaszkodott hozzájuk, jelentettek némi különbséget, de ezek nem voltak akkorák, hogy miattuk kifejezetten zsidó krumplilevesről vagy nyári kóser zöldborsólevesről beszélhetünk.

Míg az egyik család disznósírral főzött, addig a zsidók tyúk-, vagy jobb esetben libasírral készítették a szaftos, akarom mondani a zaftos pecsenyét, és ha a fent említett borsóleves csirkeaprólékkal készült, akkor a zsidóknál nem került bele a végén tejföl.

A receptek gyorsan gazdát és konyhát cseréltek abban az időben is, nem volt szükség ehhez sem internetes receptmegosztó oldalakra, sem gasztrobloggerekre. A piacokon az asszonyok hamar és szívesen átadták a legújabb divatos ételek receptjeit, mert, kétségünk ne legyen felőle, akkor is voltak olyan fogások, amik a semmiből kerültek elő, majd tíz év múlva már senki nem is emlékezett rájuk.

De a korabeli cselédek és szakácsnők is remek szállítói voltak az aktuális praktikáknak, lelőhelyeknek, divatos ételeknek. Amit az egyik háznál megtanultak, szívesen adták tovább a másiknál, sőt, így kerültek például szabolcsi paraszti ételek a Bakonyból pestre költözött kóser zsidó család repertoárjába, és alighanem bakonyi, kispolgári fogások is szabolcsi paraszti család asztalára.

Bár a kóser szabályok megtartása alapanyagokban és konyhatechnológiában is erősen megkötötték a zsidó háztartásokat vezető asszonyok kezét, pont ők voltak azok, akik férjeik által olyan ételek receptjeiről is tudomást szereztek egy üzleti, kereskedelmi kapcsolat révén, amiről más, nem kereskedő családok nem tudtak.

Természetesen a férfiak akkoriban (még) nem receptekről beszélgettek egy-

mással a kávéházban, de ha egy üzleti kapcsolat komolyabbra fordult, és az üzlettárs hivatalos lett a péntek esti asztalhoz, akkor már elég volt pár elejtett szóra jókor figyelni, és rögtön valami új(szerű) került pár nap múlva az asztalra.

A purimi sláchmónesz küldés is tökéletes alkalom volt arra, hogy az asszonyok egymástól tanuljanak. Ilyenkor a családok – jellemzően – süteményes tányérokat küldtek a gyerekekkel egymásnak, sokszor tíz, vagy akár húsz helyre is. Ezekre a tányérokra szokás volt minél többféle süteményt sütni, és a családok nagyon jól tudták, hol sütnek

igazán jól, valóban nagyon finomat, oda ők maguk is nagyobb tányér sütit küldtek, bízva abban, hogy cserébe ők is sokat kapnak a jóból. Flódni, kindli, aprósütemények, pogácsák, gyönyörűen font, majd feldíszített hatalmas barheszek, illatos fahéjas csigák, és mindenféle töltött delklik, amit manapság csak batyunak, esetleg táskának hívunk.

A gyerekek természetesen nem csak a süteményekért vállalták ezt a feladatot, de a legtöbb helyen a süti mellé egy kis zsebpénz is járt a postásnak.

Sok család emlékszik olyan vicces purimi történetre is, amikor a nagy kavarodásban a saját süteményük került vissza hozzájuk vagy legalábbis annak egy része.

Így az év végi hideg napokon talán az olvasók is örömmel vesznek két olyan receptet, amit bátran nevezhetünk a legjobb zsidó süteményeknek! Az egyik a flódni, a másik pedig a túrós delkli. Ez utóbbi a Pesti naplóban 1935 januárjában megjelent változat némi kiegészítéssel.

FLÓDNI:

Hozzávalók a flódni tésztához:

- 60 dkg liszt
- 24 dkg vaj (vagy 20 dkg libazsír)
- 85 g porcukor
- 2 tojássárgája
- egy csipet só
- 15 dkg nagyon hideg víz vagy kóser fehérbor (libazsír esetében 17 dkg víz vagy bor)

DIÓS TÖLTELÉK:

- 20 dkg dió apróra aprítva
- 5 dkg mazsola durvára aprítva
- 18 dkg cukor
- 10 dkg víz (1 dl)
- Mákos töltelék:
- 17,5 dkg frissen darált mák
- 7 dkg cukor
- 9 dkg víz (majdnem 1 dl)
- 1/2 narancs reszelt héja

- Szilvalekvár:
- 50-75 dkg szilvalekvár, ha túl sűrű, nagyon kevés vízzel hígítva

ALMA TÖLTELÉK:

- 1 kg alma meghámozva, vékony szeletekre vágva
  - 1 ek méz
  - 1 ek cukor
  - 1 ek fahéj
  - 5 szem szegfűszeg (teatojásba téve)
  - 1,5 dl fehér kóser bor
  - zsemlemorzsza (1 ek, amennyi a felesleges folyadékot felszívja)
  - Kenéshez:
  - 1 tojássárgája
  - 2 ek tej vagy víz
- A flódni elkészítése

1. A tészta összetevőit a víz kivételével pulzáló üzemmódban összedolgozzuk egy késes robotgépben, majd lassan adagoljuk hozzá csak a vizet, míg közepesen lágy, egységes tésztát nem kapunk. A pulzáló mód fontos, így könnyebben dolgozza össze a gép a hozzávalókat, és nem melegíti fel a vajat.
2. A kész tésztát öt egyenlő részre osztjuk (érdemes lemérni, hogy valóban pontos legyen) majd kinyújtjuk a tepszi méretére.

3. A tésztalapokat sütőpapírra tesszük és egy éjszakára berakjuk a hűtőbe.
4. A diós töltelékhez közepes lángon főzzük az összetevőket, míg a cukor teljesen el nem olvad és a massa be nem sűrűsödik. Utána azonnal tárolódobozba tesszük, és egy éjszakára berakjuk a hűtőbe.
5. A mákos töltelékhez az összetevőket 2-3 percig közepes lángon főzzük, amíg elkezd buborékosan forni. Ezt is bedobozoljuk, lehűtjük, és egy éjszakára megy a hűtőbe.
6. Az almát a mézzel, cukorral, borral, fahéjjal, szegfűszeggel megpároljuk. Nem szabad túlfőzni! Szűrőbe tesszük, és teljesen lecsepegtetjük. Elkeverjük a zsemlemorzsával, és éjszakára hűtőbe tesszük.
7. A szilvalekvárt nagyon pici vízzel lehet hígítani, hogy könnyebben legyen kenhető, de melegíteni nem kell, ezért hűteni se szükséges.
8. Másnap kezdődhet a sütés
9. A tepsit sütőpapírral kibéleljük úgy, hogy a két hosszabbik oldalán 5-5 centit kilógjon a papír. Így, miután megsült a flódnit, könnyen ki lehet emelni a tepsiből. A sütőforma aljára teszünk egy réteg hideg, hűtőből kivett tésztát, rákenjük a diós masszát, erre jön a második réteg tészta, amit alaposan lenyomkodunk, hogy ne maradjon alatta levegő. Megkenjük a mákkal, aztán újabb tészta lapot helyezünk rá. Erre tesszük az almát, a következő tésztát, végül a lekvárt és az utolsó, ötödik réteg tésztát. Sokan a lekvárt csak az alma tetejére kanalazzák, vagy a diót hagyják legfelülre, és arra teszik a lekvárt, így megspórolnak egy réteg tésztát. Ebben az esetben érdemes nem vastagabb lapokkal dolgozni, hanem 1/5-del kevesebb tésztát készíteni. Az utolsó réteg tésztát lenyomkodunk a tojássárga és a tej (víz) keverékével, és 20 percre visszatesszük a hűtőbe az egész tepsit flódnit.
10. Előmelegítjük a sütőt 200 fokra, betesszük a flódnit, és 10 percig sütjük. A hőmérsékletet csökkentjük 175 fokra és további 50 percet sütjük a sütit. Sütőből kivéve legalább egy órát pihentetjük, mielőtt betennénk a hűtőbe.
11. A megsült flódnit felszeletelés előtt egy éjszakára érdemes hűtőbe tenni, hogy a sok töltelék megszilárduljon. Sokkal jobb lesz így nemcsak szeletelni, de enni is. Akaraterő, menni fog!

TÚRÓS DELKLI

HOZZÁVALÓK A TÉSztÁHOZ:

1 kg sima liszt
2,5+5 dl tej
3 dkg élesztő
50+13 dkg vaj
13 dkg porcukor
2 tojássárgája
csipet só
½ citrom héja

HOZZÁVALÓK A TÚRÓHOZ:

50 dkg tehéntúró
15 dkg cukor
3 tojássárgája
nagy csipet só
5 dkg mazsola
1 citrom leve és héja

1. 1 kg nullás lisztet (1 kg sima lisztet használhatunk helyette) a gyúródeszkára tesszük és közepében kis mélyedésben kovászt csinálunk. ½ liter langyos tejből, 3 deka élesztőből és kevés, a lemért lisztből elvett lisztből. Letakarjuk és kelni hagyjuk.
2. 1/2 kg vajat szétvagdossunk, jól összegyúrjuk és simára dolgozzuk, majd jégszekrénybe tesszük, arra az időre, míg a letakart lisztben a kovász megkel.
3. (Egyszerűbb a hideg vajat nagylyukú reszelővel lereszelni.)
4. Mikor ez megtörtént, akkor belekeverünk a lisztbe 13 dg vajat, 13 dg porcukrot, 2 tojássárgáját, kevés sót és reszelt citromhéjat. Végül ½-¾ liter langyos tejjel mindezt jól összegyúrjuk és addig dolgozzuk, míg sima és nem ragadós tészta lesz belőle. (Használjunk dagasztógépet, ha van.)
5. Ekkor gondosan letakarva ½ óráig pihentetjük.

A fél óra leteltével elővesszük a jégszekrényben lévő, megdolgozott vajat és nyújtófával kinyújtjuk. (A lereszelt vajat tegyük két sütőpapír közé, így nyomkodjuk le.) Ugyancsak kinyújtjuk az élesztős tésztát is, persze sokkal nagyobbra, mint a vajat. Ezt a tészta közepére tesszük és a tészta széleivel jobbról, balról teljesen betakarjuk. Most így nyújtjuk háromszor olyan nagyra és összehajtuk úgy, hogy a fölhajtott szélek összeérjenek és ott, ahol a két szél találkozik, egymásra borítjuk. Ezalatt többször lisztezzük a tésztát, hogy össze ne ragadjon.

6. Most megint letakarjuk szalvétával és ½ órai pihentetés után megismételjük ezt az eljárást. Ezután csak ¼ óráig pihentetjük és 4-5 mm vastagra kinyújtva, négyszögletes darabokra vágva megtöltjük túróstöltelékkel. A négy sarkát egymásra hajtjuk és megkenjük tojássárgájával. Tepsibe rakva, letakarva, meleg helyen pihentetjük, míg jól megkelnek, majd nagyon forró sütőben megsütjük. (Érdemes a tepsit kiolajozni, sokkal finomabb lesz így a delkli, mint ha sima sütőpapírra sorakoztattuk volna!) A túróstöltéket áttört tehéntúróból, pár tojássárgájából, kevés vajból, ízlés szerinti cukorból, reszelt citromhéjból és mazsolából készítjük.

Bodrogi Fűszere Eszter

